

ERDÉLYI MÚZEUM

LXV. KÖTET

2003. 1–2. FÜZET

Háromszék első magyar telepesei és a határvédelem

*

Baranyai Decsi János ismeretlen *Antithesisc*
és jezsuitaellenes verse 1587-ből

*

Északi csángómagyar közmondások, kifejezések

*

A hermeneutikai módszer alkalmazása Schleiernacher fordítói tapasztalatában

*

Kimerítő irodalmi hermeneutika

*

A női lélek ébredése

*

Felelősség és törvény

*

Műhely

*

In memoriam

*

Szemle

*

Egyesületi közlemények

KOLOZSVÁR, 2003
AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET KIADÁSA

ERDÉLYI MÚZEUM

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület
Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi,
valamint Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi
Szakosztályainak közlönye

Szerkeszti

Kovács Kiss Gyöngy (felelős szerkesztő), Egyed Emese, Ilyés Szilárd-Zoltán,
Kerekes György (szerkesztőségi titkár), Kovács András, Szász Alpár Zoltán,
Tánczos Vilmos, Veress Károly

Szerkesztőség: Kolozsvár, str. Napoca nr. 2. I. em. Telefon/Fax: 0264-595 176
Postacím: 400750 Cluj-1. C.P. 191 România

Megjelent

az Arany János Közalapítvány a Tudományért,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Communitas Alapítvány támogatásával

Felelős kiadó Sipos Gábor

ISSN 1453-0961

Készült a Református Egyház
Misztótfalusi Kis Miklós
Sajtóközpontjának nyomdájában
Felelős vezető Tonk István

Felelősség és törvény

A státustörvény megalkotásának és alkalmazásának eseménytörténete még hosszú ideig lesz elemzés tárgya,¹ alighanem két, viszonylag jól elkülöníthető dimenzióban. Egyrészt a megalkotás politikai, jogelméleti, közigazgatási megalapozása, másrészt a szomszédos országok többségi, illetve kisebbségi társadalmi által való fogadtatása jelent olyan kutatási témát,² amely nem csupán a magyar törvényalkotásra vonatkozóan,³ de a kelet-közép-európai országok egymás közötti kapcsolatait illetően is fontos és minden bizonnyal nemcsak a jelenre, hanem a közeljövőre is érvényes következtetések megfogalmazását teszi/tenné lehetővé. Bár a napi politika szintjén felülemelkedő, elméleti igényű szakmai tanácskozásokra⁴ is sor került az utóbbi időben a státustörvénnyel kapcsolatban, és csak Romániában 2001 júliusáig három közvéleménykutatás is foglalkozott a törvény fogadtatásával,⁵ a kérdéskört szélesebb kontextusban vizsgáló kutatásra⁶ ez ideig – tudomásunk szerint – nem került sor.

A temesvári Szórvány Alapítvány kutatócsoportja a státustörvény lakosság általi fogadtatásának a vizsgálatára⁷ akkor tett javaslatot, amikor 2001 júniusában a jogszabály elfogadhatóságának a kérdését a román pártok vezetői kivitték a nemzetközi politikai színtérre, jóval azelőtt, hogy a lakossági fogadtatásról bármilyen vizsgálati adat ismertté vált volna.⁸ Ez a szándék csak

¹ A Magyar Országgyűlés Könyvtárának 2001. júniusi gyorsjegyzéke a státustörvénnyel kapcsolatban 21 tanulmányt és 151 újságban, heti- és havilapban megjelent cikket, publicisztikát tartalmaz. A lista nem öleli fel a határon túli magyar sajtó idevágó anyagait, még kevésbé tér(het) ki a Magyarországgal szomszédos és a státustörvény alkalmazási területét jelentő országok nemzeti nyelvein megjelent tanulmányokra, cikkekre.

² A státustörvény megalkotását és romániai – 2001. július hó végéig tapasztalt – fogadtatását illetően készült már egy kronológia, lásd Bakk Miklós–Bodó Barna: *A státustörvény mint erőpróba. = Romániai Magyar Évkönyv 2001. Kolozsvár–Temesvár 2001. 317–341.* Alighanem érdemes volna ezt a kronológiát mind térben, mind időben továbbvinni. Egyfajta sajtóvizsgálat-elemzés Klara Kiss-Kingston dolgozata (*The Hungarian Status Law. RFE/RL East European Perspectives nr. 9/2001*), amelyet román fordításban (*Legea statutului maghiarilor*) közöl a *Pro Europa* 2001/16-os száma.

³ A kisebbségekkel kapcsolatos 1999 előtti magyar jogalkotás – mintegy 150 jogszabály – elemzését lásd Tóth Judit: *A diaszpóra a jogszabályok tükrében.* Regio 1999/3–4. 46–92.

⁴ A Pro Minoritate Alapítvány szervezte 2001. november 21-i tanácskozás címe *Szabad identitásválasztás*, a XXI. Század Intézet és a Teledi László Intézet pedig 2001. november 30-án szervezett nemzetközi konferenciát *A státustörvény: előzmények és következmények* címmel.

⁵ Az első felmérés eredményét május hónapban, a másodikikat június közepén, a harmadikát július végén tették közzé. A júniusit a Balázs Ferenc Intézet készítette, az utóbbit egy státustörvény-ellenes kemény belpolitikai kampányorozat után a Metro Media Transilvania.

⁶ Nem tekinthető tudományos kutatásnak az Országos Kommunikációs Intézet (Institutul Național de Analiza Comunicării) által készített és a nagyközönség számára hozzáférhetetlen havi kiadvány (Buletin de analiză a publicității politice și comerciale) 2001/8-as számában közzétett elemzés (román címe: *Legitimație de maghiar*) a magyar igazolvány kapcsán. A dolgozat szerzői az igazolványt a magyar közigazgatási gyarmatosítás eszközének tekintik, etnikai diáznak, megosztó eszköznek minősítik, amelynek célja rövid és hosszabb távon egyaránt a romániai társadalmi egység felbontása, az állam(i) intézmények autoritásának az aláaknázása a szegénység etnicizálása révén. A tizoldalas bevezető elemzés után a román kormánypolitikák minősíti a dolgozat, és tanácsokat fogalmaz meg a kormány számára.

⁷ Itt a romániai fogadtatásra gondolunk. A magyarországi fogadtatást előbb 2000 nyarán, majd 2001 novemberében vizsgálták a Balázs Ferenc Intézet kutatói.

⁸ Ion Iliescu román államfő már a törvény elfogadása előtt burkoltan bírálta azt egy március 1-jei sajtótájékoztatón. S bár április 20-án a Nagy-Románia Párt közleményben szólította fel a román külügyminisztériumot hathatós lépések megtételére a „rendkívül veszélyes törvény” okán, és sorban minden párt egy-két meghatározónak számító vezetője fellépett ellene – támadásai vehemenciája miatt külön említendő Valcriu Stoica, a Román Nemzeti Liberális Párt elnöke, aki később Románia egyik képviselője volt a státustörvény nemzetközi jogi normáknak való megfelelését vizsgáló Velencei Bizottságban –, a kampány a törvény elfogadása után tetőzött. A június 19-i elfogadást követő napokban előbb az Európa Tanács, majd az Európai Unió elé viszi a jogszabály ügyét a román miniszterelnök. Ebben az időszak-

erősödött a Metro Media Transilvania-féle közvéleménykutatás július végi vizsgálati eredményeinek az ismeretében, ugyanis azokban a napokban szinte nem volt a román sajtónak olyan írott vagy sugárzott orgánuma, amely a státustörvény vonatkozásában mértéktartó maradt volna. Olyanszerű hisztériaállapot volt kialakulóban, mint a Bukarest elleni bányászjárások (értsd: a törvényes rend ellen tettelesen fellépő bányászok akciói) idején. Az együttélést mindennap gyakorló erdélyiek számára érthetetlen és hihetetlen volt az,⁹ amit a Metro Media Transilvania (a továbbiakban MMT) kimutatott: a státustörvény alkalmazását a románság 86,9 százaléka visszautasítja, és csak 7,7 százalék fogadná el. Mivel magyar oldalon 81,1 százalékos teljes elfogadást jelzett a felmérés, sikerült kimutatni: a román társadalom a státustörvény vonatkozásában – és áttételesen a román–magyar kapcsolatok vonatkozásában – kettészakadt. Az eredményt leginkább az antropológiai, azon etnikumközi viszonyok terén végzett vizsgálatok kérdőjelezik meg, amelyek szerint olyan erdélyi és bánági településeken, ahol az etnikai ellentétet nem szílják mesterségesen, az etnikai törésvonalat felülírja a területi hovatartozás–származás törésvonala: a több generációra visszamenően helyben honos románok a frissen érkezett románok ellenében a más etnikumú falustársaikban bíznak inkább.¹⁰ Ugyanakkor gyanúra ad okot az a mód, ahogyan az MMT a vizsgálat kérdéseit megfogalmazta: az itt szereplő négy elfogadhatóság-fokozat¹¹ eleve ellenszenvre hangolja a románságot, hiszen bármely törvény megyei, illetve regionális területen történő elfogadása az ország szétszakítását, az állami egyneműség megszűnését juttatja eszébe, illetve jelentheti számára. Emellett a megfogalmazás alkotmányellenességet is sugall, amennyiben felmerül a státustörvény kapcsán a gondolat, hogy bizonyos országrészek kikerülhetnek a román alkotmány hatálya alól.¹² Az MMT szakmai hitelességét nincs okunk megkérdőjelezni, tehát aki kérdéseit így fogalmazza meg, az nagyon jól tudja, mit és miért tesz.

Miként fogadja tehát az etnikai együttélést gyakorló román polgár a státustörvény jogintézményét, mi a véleménye általában az anyaországnak a határon túli nemzetrészekkel kapcsolatos felelősségéről? Olyan kérdések ezek, amelyek hiteles eredményt ígérően csak semleges politikai közegben kutathatók, de a helyzet nem engedte meg, hogy évekig várjunk, amíg a státustörvény kapcsán kavart politikai vihar elül. Függetlenül attól, hogy a státustörvény romániai alkalmazását illetően időközben sikerült mindkét kormány számára elfogadható formulát találni,

ban szinte minden olyan nemzetközi tanácskozáson szóba kerül a státustörvény, ahol Románia és Magyarország közvetlenül vagy közvetve érdekelt, még akkor is, ha gazdasági vonatkozású vagy nemzetközi pártszövetségi rendezvényről van szó. A Velencei Bizottság július elején fogadta el a román miniszterelnök június végi, illetve a magyar külügyminiszter július eleji javaslatát, hogy vizsgálják meg nemzetközi kontextusban a jogszabályt. Jelentését a bizottság október 22-én tette közzé. Ennek legfőbb következtetése, hogy a státustörvény nem ütközik semmilyen nemzetközi jogi normával, illetve elvvel, alkalmazását illetően mégis több javaslatot fogalmazott meg. Éppen ezért a jelentést mind a magyar, mind a román fél győzelemként értelmezte, egyik sem alaptalanul.

⁹ A román sajtóban az MMT felmérésének hitelességét megkérdőjelező írás nem jelent meg, de volt olyan temesvári román újságíró, aki kimondta, számára hihetetlen a felmérés eredménye (Mariana Cernicova).

¹⁰ Ezt vizsgálta 1996–97-ben a Szórvány Alapítvány kutatócsoportja (lásd Bodó Barna (ed.): *Local Identity and Regionalism*. Diaspora Foundation, Timișoara 1998), ezt mutatták ki Smaranda Vultur és Otilia Hedeșan *oral historys* kutatásaik során bánági falvakban. Továbbá az etnikai határokat áthidaló szolidaritásról cikkezett a temesvári Daniel Vighi *A közéleti elkötelezettség decentralizálása* c. írásában a Provincia 2000/5-ös számában.

¹¹ A négy fokozat: elfogadná az egész ország területén való alkalmazását; elfogadná egész Erdélyben való alkalmazását; csak Hargita és Kovászna megyékben történő alkalmazását fogadná el; semmilyen alkalmazását nem fogadná el.

¹² 2001 őszén országos méretű botrányt kavartak miniszteri szintű vezénlyessel abból, hogy a székelyföldi iskolákban Magyarországról származó oktatási segédanyagot is használtak az igen érzékenynek tekintett történelemoktatásban. Ennek okán is fogalmazta meg Ioan Rus belügyminiszter, hogy a kormánynak külön stratégiát kell alkalmaznia e téren és területen, szerinte ugyanis a két megyében csorbult az állam tekintélye.

egy ilyen kutatás eredményei fontosak, hiszen a román lakosság viszonyulása a törvényhez, trendbe ágyazottan, Romániában mindig lényegi viszonyról hoz információt.

Módszertani megjegyzések

1. A vizsgálat alapjául szolgáló *kérdőív* kidolgozásában Bodó Barna (Szórvány Alapítvány, Temesvár, Románia), Kántor Zoltán (Teleki László Intézet Közép-Európai Tanulmányok Központja, Budapest) vett részt. Az előzetes konzultációk során kikértük a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem politikatudományi tanszéke egyes magyar tagjainak a véleményét.

2. A kutatás egyfelől *helyzetfelmérési* kísérlet (miként vélekedik a kis- és nagyvárosi, illetve falusi román lakosság az anyaország felelősségéről a határon túli nemzetrészek vonatkozásában, mennyire fogadja el ezen felelősség intézményesített, jogi formáját, a státustörvényt), másfelől pedig azt kívánta megvizsgálni, hogy mindezek az értékelések és vélekedések milyen *összefüggésekkel* magyarázhatók.

3. Hipotézisünk az, hogy 2001-ben a lakosságot már nem lehet az 1990-es évek eleji retorikával megtéveszteni, és a nemzeti érdekeket hangoztató román politika rosszul méri fel a helyzetet, amikor „magyar veszélyt” tételez ott, ahol a korábbiaktól merőben különböző, új politikai intézményekről és folyamatokról van szó.¹³ Explicit *hipotézisként* azt fogalmaztuk meg, hogy a 2001 nyarán készült és közzétett felmérések – mindenekelőtt az MMT e dolgozatban már idézett júliusi – eredményei a román lakosság részéről való általános elutasítást illetően nem reálisak. Annak vizsgálata nem volt célunk, hogy tisztázzuk, milyen okokra vezethető ez vissza: a kérdések tendenciózus megfogalmazása, információhiány avagy érzelmi beállítódás stb. Felmérésünk elsődleges célja a téma túlpolitizáltságának az érzékeltetése, illetve annak kimutatása, hogy az etnikai együttlés során kialakul az a megértés és empátia, amely az ilyen jellegű helyzetek kezelésére képessé teszi a szóban forgó közösségeket, amennyiben a politika napi üzenetei ezt a folyamatot meg nem zavarják.

4. Mivel a felmérés *nem reprezentatív* mintán készült, a kapott eredmények érvényességét csak óvatossággal lehet a vizsgált térség egészére kiterjeszteni. A minta reprezentativitása nem előfeltétele a megfogalmazott kutatási hipotézis ellenőrizhetőségének.

5. A *mintavétel* során a rendezővel a következők voltak:

– Erdély minden térsége legyen jelen a mintában: a) olyan megyék, ahol a románság túlsúlya jelentős és a magyarság jelenléte szórványos, b) olyanok, ahol a magyarság van túlsúlyban, és természetesen olyanok is, c) ahol a két etnikai közösség jelenléte kiegyensúlyozott.

– Az egyes megyéken belül a mintába bekerülők egy részét a megyeszékhely, további részeit egy város és egy falu lakosai alkották.

– A kiválasztott településeken belül a ténylegesen megkérdezettek körét a kérdezőbiztosok¹⁴ a számukra elérhetőnek tartott módon választották ki (de többnyire helyi sokadalomban, pl. vásárban).

– Csak román személyeket kérdeztünk meg, ugyanis a státustörvény magyar részről történő elfogadását a hivatkozott felmérések sem kérdőjelezték meg.

¹³ Ezt 2001 júniusában írtuk le kutatási indoklásunkban, és tételünket teljességgel igazolta a Velencei Bizottság októberi jelentése, amely elfogadta, korunk kisebbségvédelmi intézményei közé illesztette a státustörvényt. A megjegyzések és javaslatok az alkalmazás módjára vonatkoztak.

¹⁴ Kérdezőbiztosok voltak: Bartók Annamária, Bíró-Pácsa Kinga, Bognár Zoltán, Burus Botond, Kádár Magor, László Réka, Márton János, Moldován Izabella, Orbán Balázs, Sándor Krisztina, Szöcs Edit, Szöcs Edgár politológia szakos hallgatók. Számtológépes adatbevétel: László Réka, Kádár Magor. Munkatárs az adatfeldolgozásban Kádár Magor.

6. A minta *tényleges összetétele* az alábbiak szerint alakult:

– Kilenc erdélyi megyében (Arad, Beszterce-Naszód, Bihar, Brassó, Hargita, Kolozs, Kovászna, Maros, Szilágy) megyénként 90, összesen 810 személyt kérdeztünk meg.

– A minta megyén belüli megoszlása: megyeszékhely 40 fő, egy város 30 fő, egy falu 20 fő.

7. A lekérdezésre 2001. augusztus 15–20. között került sor, párhuzamosan minden megyében.

A minta demográfiai és szociológiai tényezők szerinti összetétele

A mintát két szempont szerint rétegeztük: (1) *lakóhely*, (2) *demográfiai megoszlás*.

A lakóhely alapján három területi csoportot különböztetünk meg: megyeszékhely, (kis)város, falu. Értelmezésünk szerint a helyi politika központja a *megyeszékhely*, ahol lapok jelennek meg, az itt meghozott politikai/gazdasági/kulturális döntések hatása jelentős, és ezekről a helyi sajtó bőven tudósít. A megyeszékhely lakói közvetlen szemlélői lehetnek etnikai vonatkozású politikai vitáknak/döntéseknek, ami hatással lehet véleményalkotásukra. A (kis)város lakói kevésbé, miközben egy *falu* lakói szinte egyáltalán nem érzik a politika etnikai életét, számukra a helyi politika az etnikailag semleges közösségi ügyvitel. A politika településtípusok szerinti eltérő jelenléte a helyi közéletben befolyásolhatja a státustörvény – a kisebbségnek anyaország általi támogatása kérdésének a – megítélését.

A helyi társadalom demográfiai megoszlása befolyásolhatja bármilyen, a kisebbségekkel kapcsolatos kérdés megítélését, hiszen Besztercén senki sem tekinti a helyi választásokat etnikai töltetűnek, miközben Marosvásárhelyen a polgármesterválasztás éles etnikai szembenállást is jelent. Ebben a vonatkozásban szintén három kategóriát alakítottunk ki: *tömbrománság* (Arad, Beszterce-Naszód, Brassó), *román többség* jelentős magyar jelenléttel (Bihar, Kolozs, Maros, Szilágy) és *kisebbségi* vagy *szórványrománság* (Hargita, Kovászna).

A lakóhely és a demográfiai súly szerinti csoportok nem homogének, amit az elemzés során figyelembe kellett venni. A minta legfontosabb szociológiai jellemzői:

Életkor szerinti összetétel

Életkor	20–29	30–39	40–49	50–59	60–	Összesen
N	217	205	195	105	88	810
%	26,8	25,3	24,1	13,0	10,8	100

Nemek szerinti összetétel

Nemek	Férfiak	Nők	Összesen
N	426	384	810
%	52,7	47,3	100

Születési hely szerinti összetétel

Születési hely	Helyben	A megyében	Más megyében	Összesen
N	314	286	210	810
%	38,8	35,3	25,9	100

A más megyéből származó 214 megkérdezett megoszlása a következő:

– más erdélyi megyék: 106 (a minta 13,1 százaléka)

– moldvai megyék: 77 (a minta 9,5 százaléka)

- havasalföldi megyék: 19 (a minta 2,3 százaléka)
- dobрудzsai megyék: 3 (a minta 0,4 százaléka)
- Bukarest: 5 (a minta 0,6 százaléka)

Vallás szerinti összetétel

Vallás	Ortodox	Görög katolikus	Neoprotestáns	Más	Vallás nélküli	Összesen
N	699	60	36	6	9	810
%	86,3	7,4	4,5	0,7	1,1	100

Végzettség szerinti összetétel

Végzettség	Max. 8 osztály	Középiskola és/vagy szakiskola	Főiskola/egyetem	Összesen
N	104	508	198	810
%	12,8	62,7	24,5	100

Nyelvismeret szerinti összetétel

Nyelvismeret	Magyar	Világnyelv	Magyar+világn.	Csak román	Összesen
N	174	236	91	309	810
%	21,5	29,1	11,2	38,2	100

A csak románul tudók aránya (38,2 %) jóval meghaladja a moldvai, havasalföldi és dobрудzsai származású megkérdezettek arányát (12,8 %). Erdély és Bánság nyelvi sokszínűsége nem jelent általános többnyelvűséget.¹⁵

Foglalkozás szerinti összetétel

Foglalkozás	Alkalm. közszféra	Alkalm. civil szféra	Alkalm. verseny-szféra	Cég-tulaj-donos	Mező-gazdász	Nyug-díjas/diák	Munka-/állás-nélküli	Összesen
N	109	17	317	50	60	191	66	810
%	13,5	2,1	39,1	6,2	7,4	23,6	8,1	100

Külföldi rokonság szerinti összetétel

Rokonság külföldön	Közeli, jó kapcsolat	Távoli, nincs kapcsolat	Rokon nélkül	Összesen
N	216	190	404	802
%	26,7	23,4	49,9	100

¹⁵ Az itt kapott magyar nyelvismereti adatot (21,5%) érdemes összevetni más felmérések adataival. Egy 1999-es vizsgálat szerint az erdélyi románok 19%-a vélekedik úgy, hogy nem elegendő csak a román nyelv ismerete, miközben az erdélyi magyarok 94%-a szükségesnek tartja a román nyelv ismeretét. Lásd Székely Mária–Csepeli György–Örkény Antal–Csere Gábor: *Román és magyar nemzeti látószögek. = Kötődések Erdélyhez.* Tatabánya 1999. A Metro Media Transilvania 2001-es felmérése szerint Romániában az anyanyelvén kívül a lakosság 4%-a tud magyarul – 12–12% angolul, illetve franciául, 4% oroszul, 2% németül –, illetve 7%-a tud románul. Mivel a romániai kisebbségek aránya 10%. körüben a román nyelvtudás közel 70%-os. Lásd *Barometrul de opinie publică.* Mai 2001, Fundajia pentru o Societate Deschisă, Cluj.

A nemzet és a határon túli közösségek

Nincs egyetlen általánosan elfogadott és a joggyakorlat által szentesített fogalom a(z) anya)nemzet és a határon túli nemzetrészek (határon túli közösségek, illetve nemzeti kisebbségek) közötti kapcsolatra. Miközben a Velencei Bizottság által készített jelentés a „rokon kisebbség”¹⁶ fogalmát használja, a magyar politikai-jogi fogalomhasználat és magának a státustörvénynek a szóhasználata szerint is határon túli (szomszédos államokban élő) magyar (olykor: nemzeti) közösségek képezik az anyanemzeti („rokon állami”) felelősség tárgyát. Azonban nem csupán a fogalomhasználat terén tapasztalhatók értelmezési különbségek, hanem azt illetően is, hogy egyik vagy másik nemzeti közösség vonatkozásában a „rokon kisebbség” mit jelent, milyen értelmezést kap.

Európának ezen a részén a politikai és a kulturális határok nem vagy csak ritkán esnek egybe, ami miatt a nemzeti hovatartozás meghatározása sem áll szilárd alapokon. Az állampolgárság általi meghatározottság szemben állhat az egyén által vallott és vállalt nemzeti hovatartozással.

A *nemzeti identitást* meghatározó tényezőkről az alábbiak szerint vallottak a megkérdezettek.¹⁷

<i>1. Tényező</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	73,6	19,1	3,8	3,0	0,5	100
Az ország, ahol született	65,8	22,2	6,9	4,0	1,1	100
Anyanyelv	81,0	14,4	2,2	1,7	0,6	100
Kultúra	75,6	17,5	3,6	2,6	0,7	100
Vallás	58,0	23,3	9,3	8,5	0,9	100
Szülők etnikai hovatartozása	30,4	32,1	18,0	17,2	2,3	100
Személyes döntés	60,1	18,1	5,6	15,3	0,9	100

A helyi lakosság demográfiai megoszlása szerinti rétegzettségben a helyzet¹⁸ jelentős különbséget mutat a többségi és a kisebbségi (szórvány)helyzetben élő románok között. Az abszolút többségi és a kisebbségi helyzetben élő románság esetében értékelhető – 5–15 százalékos közötti – különbség¹⁹ mutatkozik az identitást meghatározó külső és belső tényezők fontosságát illetően: a szórványban élő románok, helyzetükből kifolyólag, az egyén szempontjából belső tényezőket fontosabbnak tekintik.²⁰ A kisebbségi helyzetben élő románok az akarati elemet is jelentősebbnek tekintik az identitásválasztásban többségi helyzetben élő társaiknál. A

¹⁶ Vö. „kin minorities” és ugyancsen értelemben használatos a Jelentésben a „kin state” is. Lásd *Report on the Preferential Treatment of National Minorities by their Kin-state* adopted by the Venice Commission at its 48th Plenary Meeting, 19–20 October 2001. CDL–INF (2001) 19.

¹⁷ Érdekes az adatsort összevetni egy 1997-es, erdélyi románok körében végzett felmérés adataival, amelyben az identitás kritériumainak fontossági sorrendje, négyfokú skálán, a következők: kultúra 3,7; anyanyelv 3,5; állampolgárság 3,3; romániai születés 3,2; egyházi hovatartozás 3,2. Lásd Csepeli György: *Nemzetek egymás tükrében. = Nemzeti és etnikai kisebbségek a 20. század végén*. Bp. 2001. 250–266.

¹⁸ A demográfiai megoszlás és településtípusok szerinti bontás táblázatait lásd a dolgozat végén, mellékletként.

¹⁹ A táblázatokba foglalt 5 válaszlehetőség közül a két szélső értéket – „nagyon fontos” és „nem fontos” – vesszük figyelembe. Az ettől eltérő eseteket külön jelezzük.

²⁰ A kultúrát illetően a többségi románok esetében megmutatkozó eltérés/kivétel nehezen értelmezhető: éppúgy csúcsértéket mutat az állampolgárság, mint a kultúra; ez utóbbinak fontosságát az anyanyelvnél is többre értékelik, amire nem találtunk magyarázatot.

többségi, illetve tömbromán megyék közötti eltérések nem olyan jelentősek, mint bármelyik adatai és a kisebbségi helyzetű románok adatai közötti különbségek.

Településtípusok szerinti bontásban a külső tényezők fontossága a nagyváros–kisváros–falu tengely mentén valamennyit növekedik, a belső tényezők közül a vallás és a szülők etnikai hovatartozása esetén figyeltünk meg a többinél lényegesen (15–18 százalékkal) magasabb értékeket.

Figyelmet érdemel, hogy az állampolgárság, illetve a születés helyének fontossága a megkérdezettek szerint igen nagy, és alighanem ebben rejlik a *határon túli románság* iránti relatív érdektelenség magyarázata.²¹ Kihívásnak ígérkezik e tekintetben az európai integráció, amikor a (nemzet)állam mindenkefelettsége elvben és gyakorlatban is megszűnik. Mivel a csatlakozásra váró országok közül Romániában igen magas – talán a legmagasabb – a csatlakozást támogatók aránya (76 százalékos),²² levonható az a következtetés, hogy a lakosság nagy része nem tudja – még – felmérni, lényegében mivel jár az integráció.²³

Az *anyanyelv* és *kultúra* kettőssége a nem anyanyelvű iskolákba járók esetében válhat megosztó tényezővé. Bár a megkérdezettek négyötöde azt vallja, személyes döntés határozza meg az identitásválasztást, a gyermek számára az iskolát szinte kizárólagosan a szülő választja ki, és ezzel azt is eldönti, hogy megőrzi-e gyermeke számára az anyanyelv elsődlegességét, avagy egy más nyelvi és nyelvű kultúra által megbontja a természetes egyensúlyt.

A nemzethez való tartozás kérdését illetően a kapott válaszok alapján jelentős különbség mutatkozik az *erdélyi magyarok* és a *besszarábiai (Moldvai Köztársaságban élő) románság* megítélésében.

Függetlenül attól, hogy a besszarábiai románok és az erdélyi magyarok helyzete egészen más, mindkettő az anyaország határain kívül él. Ebben a vonatkozásban feltehető a kérdés, ki mennyire tekinti őket a román, illetve a magyar nemzet részének. A válaszok:

2.1. A besszarábiai románok	Románok	Külön nemzet	Nincs válasz	Összesen
%	64,6	34,6	0,9	100

2.2. A romániai magyarok	Magyarok	Más nyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
%	48,6	50,4	1,0	100

Az értelmezésbeli különbség egyik magyarázata, hogy a Pruton túl élő románok külön országban élnek. A következtelenség viszont fennáll, ugyanis miközben a *külföldre szakadt románok* esetében szinte kétharmados a terület prioritását vallók aránya, a *romániai magyarok* vonatkozásában alacsonyabb, 51 százalékos ez az arány. Ezek a számok érdekes kettős „toleranciát” jelentenek: a megkérdezettek egyharmada (!) elfogadja, hogy a külföldi román számára nem nemzete az első, miként azt is elfogadják – igaz, nem ugyanilyen arányban –, hogy a magyarok számára a nemzet fontos. A koherens vélemény hiányát jelzi, hogy a kisebbségi pol-

²¹ A Moldvai Köztársaság vonatkozásában van érdeklődés, ami nem a határon túli nemzetársak, hanem az elvesztett terület iránt nyilvánul meg elsősorban. A Timoc-völgyi (Jugoszlávia), egyekek által félmillió lélekszámúra becsült és a nyelvvesztés utolsó stádiumába jutott románság helyzete nem kérdés sem politikai, sem kulturális vonatkozásban.

²² Lásd *Barometrul de opinie publică*. Noiembrie 2001. Ez az érték 2001-ben növekedett: 1999. május: 70%, 1999. október: 67%, 2000. május: 68%, 2000. november: 68%, 2001. május: 77%.

²³ Az idézett Euro-barométer-felmérés alapján a megkérdezettek 21%-a gondolja azt, hogy sokat, 4% pedig azt, hogy nagyon sokat tud az Európai Unióról. Lásd *Barometrul de opinie publică*. Noiembrie 2001.

gár identitásbeli prioritásaira vonatkozó *általános kérdésre* adott válaszok (lásd a 3.1. és 3.2. táblázatokat) más arányokat mutatnak. A különbség jelentős, de nem meglepő: a diktatúra idején minden kisebbséget más nyelvű románok nyilvánítottak, aminek a hatása nem múlhatott meg el. Külön vizsgálat tárgyát képezhetné e kettős mérce további, mélyebb elemzése.

Demográfiai megoszlás szerinti bontásban a helyzet alapvetően nem különbözik, bár vannak különbségek: legkevésbé a többségi helyzetben élő románok tekintik a közös nemzethez tartozónak mind a besszarábiai románokat, mind az erdélyi magyarokat, feltehetőleg a helyi politikában megnyilatkozó feszültségek okán. Ugyanakkor a kisebbségi románok mindkét vonatkozásban sokkal inkább – a különbség meghaladja a 10 százalékot – elfogadják a közös nemzethez tartozást. Településtípusok szerinti bontásban nincs releváns különbség a válaszok között.

Két kérdéssel vizsgáltuk azt, hogy egy *kisebbségi polgár*, illetve a *kisebbségi román állampolgárok* számára milyen hovatartozásnak kell elsődlegesnek lennie: az állampolgárságot, az országot avagy a nemzetet illeti meg az elsőbbség?

3.1. Elsődleges – általában	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	48,3	24,7	26,7	0,4	100

3.2. Elsődleges – romániai kisebbségek	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	61,6	33,1	4,3	1,0	100

A kapott eredmény a területiség (külső tényező) primátusát jelzi a nemzethez tartozás (belső tényező) ellenében.²⁴ Ugyanakkor nincs lényegi különbség az általános vélekedés és a kisebbségi román állampolgárokkal szembeni elvárás között. A demográfiai bontás azt mutatja, hogy a nemzethez tartozás elsődlegességét a romániai kisebbségek vonatkozásában leginkább a tömbrománság fogadja el: a 43,3 százalékos érték megközelíti az állampolgársági elsőbbség 49,6 százalékát.

A határon túli nemzettársak iránti felelősségvállalás

Az *anyanemzet felelőssége* a határon túli nemzetrészek iránt azt jelenti, hogy támogatást biztosít számukra. A kérdésre három vonatkozásban kérdeztünk rá: általánosan, a román és végül a magyar állam vonatkozásában. Csak kis mértékben, de eltérnek az eredmények: a legalacsonyabb támogatottságot – várható módon – a magyar állam vonatkozásában kaptuk.

4. Anyaországi felelősség	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz	Összesen (%)
Bármely állam	67,9	17,3	5,1	9,3	0,5	100
Románia	66,9	15,3	8,0	9,3	0,5	100
Magyarország	58,0	15,6	13,8	12,0	0,6	100

²⁴ Itt a magyar kisebbség lojalitásának/illojalitásának az örökös dilemmája köszönt vissza, más formában. Mivel a magyar kisebbség „illojalis”, 1919 után nem fogadott hűséget a román államnak, irányában fokozott az állampolgársági hűségrelé elvárás. A Metro Media már idézett közvéleménykutatása szerint a románok 44%-a véli úgy, hogy a magyarok nem lojalisak a román államhoz. Lásd *Viszolyognak a státustól*. Krónika 2001. júl. 27.

Figyelmet érdemel: a *magyarországi felelősségvállalás* elutasítása – a politikai propaganda és a történelmi beállítódás hatására – jóval nagyobb (a különbség több mint 10 százalékos), ugyanakkor a román állam felelősségvállalása a határon túli románokat illetően – kevéssel, de – kisebb támogatottságú, mint az általános.²⁵ Az anyaországi felelősségvállalást általánosságban a kisebbségi románság utasítja el a legkevésbé, és a többen élő románság fogadja el a legnagyobb mértékben. Ugyanakkor a legkiegyensúlyozottabb vélekedés a falvak lakóié: esetükben a három felelőségtípus szinte azonos egyetértési szintet képvisel.

Külön kérdéssel vizsgáltuk, hogy a felelősségnek milyen területen való megnyilvánulását fogadják el: a legkisebb egyetértés a politikai, a legmagasabb a kulturális vonatkozású támogatottság esetében nyilvánult meg. Ugyanakkor a felelősségvállalás konkrét formáját illetően jelentős (10 százalék körüli) a *non*-válaszok száma.

5. Jellemző	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	41,5	16,5	16,8	14,4	10,7	100
Erkölcsei	59,3	19,4	4,8	5,4	11,1	100
Kulturális	67,0	15,8	3,6	2,8	10,7	100
Gazdasági	48,1	16,9	13,6	10,6	10,7	100

Demográfiai bontásban azt kapjuk, hogy a többségi románok az általános anyaországi felelősségvállalást átlagon felüli mértékben elfogadják, miközben a kisebbségi románok elutasítása az átlagosnál nagyobb (4.1, 4.2, 4.3. táblázatok). A legnagyobb a különbség a kultúra vonatkozásában: a többségi 74,4 százalékos elfogadással szemben a kisebbségi érték 57,1 százalékos. Településtípusok szerint nincs releváns különbség a vélemények között.

A fenti értékek külön figyelmet érdemelnek, mert a mérés időpontjában még közelről sem jutott nyugvópontra a státustörvény kapcsán kialakult politikai küzdelem, melynek román oldalról folyamatosan éles hangú nyilatkozatok és olyan cikkek meg tévéviták voltak a velejárói, melyek okán mindent lehet állítani, csak azt nem, hogy akkor a támogatással való egyetértés nemes nemzeti gesztusnak minősült volna. Az egyetértő éppenséggel szembement a politika által gerjesztett közhangulattal. Ebben a közegben a politikai jellegű támogatás 41,5 százalékos elfogadása azt bizonyítja, hogy a román politikai erők rosszul mérték fel a helyzetet, olyan – történelmileg kondicionált – reflexeknek engedelmesskedtek, amelyek anakronizmusuk mellett igazi lakossági támogatásra sem számíthattak. A gazdasági vonatkozásban mért elfogadottsági szint magyarázata az lehet, hogy a megkérdezettek többnyire figyelmen kívül hagyták a gazdasági élet vonatkozásában a külső beavatkozás elutasításának az elvét.²⁶

A *politikai támogatás* az anyaország részéről megnyilvánulhat nemzetközi szinten, jelentheti azon ország kormányának a megkeresését, ahol a kisebbség él, illetve a célközösség jogi személyiséggel bíró szervezeteinek a támogatását. E kérdésben igen nagy a bizonytalanság, a megkérdezettek kétötöde nem válaszolt. Ennek egyik lehetséges magyarázata, hogy a mai nemzetközi trendek és a mentalitást máig jelentősen befolyásoló korábbi politikai gyakorlat gyökeresen ellentmondanak egymásnak. A nemzetközi szintű támogatást fogadják el a legtöbben, talán mert ennek a hatását a legkevésbé lehet helyi szinten érzékelni, illetve felmérni. A határon

²⁵ Ezek az értékek lenyomatként jelzik azt, ami a napi politikát jellemzi: sokat foglalkoznak a határon túli román területekkel (Nagy-Románia Párt!) és szinte egyáltalán nem a határon túli román közösségekkel.

²⁶ A sajtóban a kutatást megelőző időszakban a legtöbb bíráló a státustörvény gazdasági vonatkozásai kapcsán fogalmazódott meg.

túli nemzetársak érdekében a kormány szinten történő fellépés kapja a legkisebb támogatottságot, pedig a román politikai gyakorlat alapján a legnagyobb egyetértés e tekintetben volt várható.

6. Politikai támogatás	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	43,2	10,2	1,6	4,2	40,7	100
Kormány	34,6	14,7	6,2	3,6	41,0	100
Célközösség	38,1	11,5	3,3	5,9	41,1	100

Amikor általánosságban van szó politikai támogatásról, sokkal kevesebb a *non*-válasz, a konkrét formára való rákérdezés a bizonytalankodók arányát a korábbinak négyszeresére emeli. A *non*-válaszok megoszlása – a többen élő románoknak több mint a fele nem válaszolt, a kisebbségi románoknál ez az arány 20 százalék körüli – jelzi, hogy a kisebbségi románság helyzetéből fakadóan másként tudja kezelni a kérdést. A politikai támogatást a legtöbb megértéssel a kisebbségi románok fogadják. Ugyanakkor a kisebbségi románok is, a falusiak is a leginkább a célközösségeknek közvetlenül nyújtott politikai támogatást fogadják el.

A *kulturális támogatás* vonatkozásában is három alkérdést iktattunk be: anyagilag kell támogatni a kisebbségi kultúrát, szellemi támogatást kell nyújtani, illetve az anyaország indítson saját programokat a határon túli kisebbségi közösségek számára ezek lakóhelyén? A kapott elfogadási értékek kevésbé szóródnak, mint az előbbi esetben, és magasabbak is.

7. Kulturális támogatás	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	57,7	15,2	6,5	3,2	17,4	100
Szellemi	65,8	13,0	1,1	2,7	17,4	100
Programok	61,1	14,1	3,8	3,5	17,5	100

A többségi román megyék esetében kapott legmagasabb elfogadási értékek azt jelzik, hogy Kolozsvár vagy Marosvásárhely helyi, etnikai alapú – nyilván politikai szempontból másként megmutatózó – feszültségei mögött nem elvi kérdéseket kell keresni: a helyi román polgár igenis tudja: a másik közösség kultúráját is támogatni kell. A kisebbségi románok esetében nem ismétlődik meg a politikai támogatásnál tapasztalt, a többi kategóriánál nagyobb mértékű egyetértés, amit minden bizonnyal befolyásol az a tudat, hogy Székelyföldön „nemzeti küldetésük” van.²⁷ Ugyanakkor nem volt olyan falusi román, aki a kulturális támogatás szellemi formáját elutasította volna.

A *gazdasági támogatás* terén a kisebbségekkel kialakítandó közvetlen, preferenciális kapcsolatok vonatkozásában kaptuk a legalacsonyabb támogatottsági értékeket, de még ezek is meghaladják az elutasítás szintjét. A preferenciális gazdasági kapcsolatok elutasítása némileg meglepő, mert azt lehet a legkevésbé irányítani-befolyásolni, hogy egy (anyaországi) vállalkozó kivel alakít ki kapcsolatot. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy a személyes lét egyik legrelevánsabb dimenziója a gazdasági státus.

²⁷ A két világháború közötti román kormányok a „kultúrzonák” kijelölésével nyíltan vállalták ezt a politikát.

8. Gazdasági támogatás	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	55,9	8,3	1,2	2,0	33,0	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	34,2	19,4	8,4	4,8	33,2	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	28,0	16,9	15,4	5,8	33,8	100

Többségi–kisebbségi román vonatkozásban megismétlődik a kultúra esetében tapasztalt különbség: a többségi román jóval – 5–10 százaléknyi különbséggel – inkább elfogadja az anyaországi támogatás bármely formáját.

Kisebbségvédelmi normák és minták

Romániában a „politikacsinálók” visszatérő érve az utóbbi évek vitás és vitatott helyzeteiben: az európai (jog)gyakorlat, az uniós szabályozások. Minden esetben élnek vele, ha a lakossággal megszorítást, illetve ellenérzést kiváltó helyzetet kell elfogadtatni. A román politikai elit jelen esetben is szükségesnek tartotta – belpolitikai használatra – a nemzetközi normákra való hivatkozást, miközben a nemzetközi színtéren azzal érvelt, hogy a státustörvényt mint olyat utasítja el a lakosság. Ebben a kontextusban természetesen válik fontossá a kérdés: mit ismer a román lakosság a nemzetközi kisebbségvédelem jogszabályai közül, illetve mindennapi gyakorlatából és miként?

A kérdőívnek a nemzetközi kisebbségvédelmi normákkal és mintákkal kapcsolatos kérdéseit nem kívántuk a határon túli nemzettársak iránti felelősségre vonatkozó kérdések elé helyezni, mert a szerintünk nem vagy gyengén tájékozott megkérdezett hajlamos a „nem tudom” válaszlehetőség kibúvóját keresni.

A határon túli nemzetrészek iránti *felelősségvállalás nemzetközi szabályozására* vonatkozó kérdés oka: a vezető román politikusok és médiasztárok szinte minden elutasítást az idevágó nemzetközi jogszabályok²⁸ megsértésére való hivatkozással indokoltak meg.

9. Nemzetközi jogszabály	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
☒	12,1	30,0	54,3	3,6	100

Az eredmények azt mutatják, hogy jelen esetben a nemzetközi jogszabályokra való hivatkozás hatása több mint kérdőjeles. Releváns különbségek demográfiai bontásban nincsenek.

A határon túli nemzetrészek *anyaországi jogállására* vonatkozó európai gyakorlat iránti kérdéseggyüttesünk két zárt és egy nyitott kérdést tartalmazott. Utóbbi arra vonatkozott, hogy ismernek-e olyan országot, ahol létezik jogszabály a határon túli nemzetrészek támogatását illetően. Erre 44 megkérdezett jelölt meg egy, illetve több országot (1 országot 34, 2-t 5, 3-at 2, ennél többet szintén 2, egyvalaki szerint minden országban van). A megjelölt országok: Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Ausztrália, Belgium, Csehország, Csehszlovákia, Franciaország, Horvátország, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, Németország, Olaszország, Román-

²⁸ A Velencei Bizottság jelentése egyértelmű bizonyítéka annak, hogy ezen a területen éppen a magyar jogszabályokán indult el az elméleti munka, létező és hivatkozható nemzetközi jogszabályok nincsenek. Ezt természetesen tudnia kellett Adrian Năstase román miniszterelnöknek, aki civilben kisebbségjogot is tanít a bukaresti egyetemen.

nia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország, Ukrajna. Bár mindössze három válasz tekinthető jónak,²⁹ a helyes találatok száma 31.

10. Státus-törvény	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	35,2	10,4	50,2	4,2	100

A válasz azért figyelmet érdemlő, mert a romániai horvátok öt éve rendelkeznek kettős állampolgársággal – tehát két útlevelemmel –, s a szlovák státustörvény³⁰ is érvényes Románia területén.

A vonatkozó romániai jogi szabályozást illető általános, majd egy, az 1998/150-es törvény³¹ tartalmával kapcsolatos kérdésre kapott válaszok összesítése azt jelzi, hogy Romániában a magyar státustörvény előtt a határon túli nemzetársak iránti felelősségvállalás kérdése nem volt téma: sem a politika, sem a média – a kettő nyilván összefügg – nem szentelt a kérdésnek figyelmet.

11. 1. Román jogszabály	Nincs ilyen jogszabály	Van, de nem ismeri	Ismeri a román törvényt	Nincs válasz	Összesen
%	36,5	52,2	10,2	1,0	100

A törvény létezéséről tudó 10,2 százalék 83 személyt jelent. Az alábbi táblázat százalékos adatai erre a számra vonatkoznak:

11. 2. Az 1998/150-es törvény	Anyagi támogatást biztosít a lakóhelyen	Jogokat és segélyt Romániában	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
%	18,1	56,6	1,2	24,1	100

Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a román „státustörvény” a román közvélemény számára ismeretlen: ha kivonjuk a fenti 83 személyből a 150-es törvény tartalmával kapcsolatos válaszok alapján a „nem tudom” és a *non*-válaszokat, 62 személy marad – a mintának alig 7,6 százaléka. Hogy miért teljesen ismeretlen egy – magyar változatában létfontosságúnak tekintett, politikai viharokat kavaró – törvény, amikor a határon túli románság 4–5 millióra tehető, az egy másik vizsgálat tárgyát képezhetné.

A magyar státustörvény – minden bizonnyal – sokkal inkább ismert, mint bármilyen más hasonló jogszabály, ami az ilyen jellegű jogszabályok kontextuális meghatározottságát jelzi: egy jogszabály esetében nem csupán az fontos, hogy milyen jogi környezetben kerül alkalmazásra, hanem az is, milyen politikai folyamatok jelölik ki a fogadtatás keretfeltételeit. A státus-

²⁹ Ezek: Németország, Szlovákia, Magyarország. Lengyelországban a parlament előtt van a jogszabály, Nagy-Britanniában, Horvátországban, Olaszországban útlevel és nem igazolvány létezik.

³⁰ A szlovák státustörvényt a Mečiar-kormány fogadta el 1997-ben, a beutazási kedvezmény mellett korlátlan munkavállalási és iskoláztatási jogokat biztosít a határon túli szlovákoknak. A külföldi szlovákságot igazoló okmányt a törvény külföldi szlovák útlevelemnek nevezi. Bevezetése – noha ennek megfelelően Arad, Bihar és Temes megyékből igen sok fiatal tanul Szlovákiában – Romániában semmilyen politikai reakciót nem váltott ki.

³¹ Az 1998/150-es román törvény – címe: támogatás nyújtása a nagyvilág román közösségeinek – előírásai az oktatás és a művelődés mellett egészségügyi ellátásra és együttműködési programok finanszírozására vonatkoznak. Erre külön pénzalapot és egy jogi személyiséggel rendelkező központot hoznak létre.

törvény fogadtatásának a mikéntje várhatóan kihat minden romániai hasonló jogszabály elő- és utóéletére.

12. Magyar státustörvény	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	74,2	25,4	0,4	100

Demográfiai bontásban azt kapjuk, hogy a tömbrománság körében a legnagyobb a magyar státustörvényt ismerők aránya – ami meglepő. Mind a kisebbségi helyzetben élő, mind pedig a jelentős magyarságú, de román többségű területeken az együttélés napi gyakorlata indokoltabbá tenné a törvény iránti érdeklődést. Településtípusok szerint nem figyelhető meg releváns különbség.

Nyitott kérdés segítségével vizsgáltuk, hogy a jogszabály létezéséről tudók milyen információkkal rendelkeznek a magyar státustörvényről. A kérdéssel azt szándékoztunk felmérni, hogy amikor véleményt mondanak a törvénnyel kapcsolatos politikai állásfoglalásokról, mennyire a helyzet ismeretében teszik. Ebből a szempontból nincs külön relevanciája a válaszok mennyiségi feldolgozásának (ki hányféle előírást sorol fel).

Irreleváns válaszok: nem ismerem (3), nem értek egyet (3), túl általános fogalmazás (önmegvalósítás lehetősége, otthonmaradási támogatást, nemzeti identitást – 2, anyaországi védelmet – 2, jogokat – 36, támogatást – 2, kedvezményeket – 6, stb. – 50), igazolványt nyújt (semmilyen magyarázat nélkül – 33). További irreleváns válaszok a törvény ismeretét illetően: jobb együttműködés az országok között; a népek közeledése; románoknak vetett csalétek, hogy elmagyarosodjanak; el akarják rabolni Erdélyt; diszkrimináció a (Hargita és Kovászna megyei) románok szempontjából – 5 – 9. Anyagi kedvezmények általánosan – 47. Irreleváns válasz összesen: 145.

Téves válaszok: iskolaalapítási jogot nyújt, magyar egyetemet Erdélyben, potenciális MTA-tagságot romániai magyar alkotóknak, útlevelet – 9, kettős állampolgárságot jelent – 10 – 22. Szintén téves azt állítani, hogy a státustörvény jogot ad magyarországi egyetemi továbbtanulásra, mert ez a lehetőség korábban is létezett – 38. Ösztöndíjakat eddig is biztosítottak magyar közpénzekből, ez sem a státustörvény következménye – 15. A magyarországi orvosi kezelés lehetőségének a státustörvényhez való rendelése téves, hiszen 1990 óta létezik ez a gyakorlat, amely nem csupán határon túli magyarok számára elérhető – 35. Aki külön szociális támogatásról beszél a törvény kapcsán, szintén téved – 7. Rossz válasz összesen: 117.

Külön kategóriába soroltuk a vízumkényszerrel kapcsolatos válaszokat (26). 2001 augusztusában Románia számára a Schengen-térség országaiba kötelező volt a vízum, Magyarország számára nem. A Romániában érvényes német gyakorlat³² alapján gondolták – joggal – egyesek, hogy a magyar igazolvány a schengeni vízum megszerzését illetően könnyítést, előnyt fog jelenteni – bár ez konkrétan nem került szóba, és 2002. január 1-jétől Románia is lekerült a vízumköteles országok jegyzékéről.

Helyes válaszok: munkavállalás (197), kulturális támogatás (60), a közoktatás támogatása (72), utazási kedvezmények Magyarország területén (62), gazdasági támogatás (26), ugyanazt nyújtja, amit a román 150-es törvény (1) – összesen: 418.

³² A német és a román kormány közötti megállapodás értelmében a romániai németek számára a német (schengeni) vízum megadása külön procedúra alá esik: nem kell meghívó és egy sor más irat, nem kell vízumilletéket fizetni, és azonnal, a többi polgár esetében előírt 3–5 napos várakozás nélkül kapták vissza útlevelüket.

<i>Törvényismeret – válaszok</i>	<i>Helyes</i>	<i>Kontextuális (Schengen)</i>	<i>Irreleváns</i>	<i>Téves</i>
N	418	26	145	117

Valószínűsíthető, hogy a megkérdezetteknek mintegy a fele jól vagy nagyon jól ismeri a státustörvényt, ami alighanem a román jogszabályok vonatkozásában is egyedülálló volna. Egy válasz külön is ide kívánczik: „Romániának is úgy kellene cselekedni, ahogyan Magyarország teszi.”

A magyar státustörvénnyel egy kategóriát alkotó más törvények ismeretének kiegészítő kérdéseként szerepelt a magyar igazolványhoz hasonló iratok³³ létre vonatkozó.

<i>13.1. Más státus-igazolvány</i>	<i>Nem tudok hasonlóról</i>	<i>Létezik, de nem Romániában</i>	<i>Ismerem a szlovákok/németet</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	81,6	9,9	8,0	0,5	100

A 8 százaléknyi igenlő válasz 65 személyt jelent, ami nem mond ellent a korábbi (lásd 11.2. táblázat) adatnak, mert a németek esetében nincs szó törvényről.

Kisebbségi igazolvány

A magyar igazolvány magyarországi jogokat és kedvezményeket biztosít birtokosa számára, vagyis nem egy bizonyos – szomszédos – országban élő magyar etnikai hovatartozását igazoló irat. Ennek ellenére ilyen értelmezése is lehetséges a helyzetnek, ami főleg többségi, de kisebbségi oldalon is több dilemma és vita forrása.

<i>13.2. A státustörvény hatása</i>	<i>A románok negatív diszkriminációja</i>	<i>Nem magyarok – magyarrá</i>	<i>Semmilyen külön hatás</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	27,0	39,3	31,1	2,6	100

Bizonyos vélemények szerint maga az igazolvány azáltal, hogy kedvezményeket biztosít – többek között – romániai magyaroknak, a többségi románság negatív diszkriminációját jelenti. Ugyanakkor a kedvezmények, vélik egyesek, bizonyos szociálisan nehéz helyzetben lévők körében azt eredményezhetik, hogy olyanok is magyarnak vallják magukat, akik különben nem azok. Ezekre a kérdésekre a 13. táblázatba foglalt válaszokat kaptuk.

A demográfiai bontás azt mutatja, hogy az *elmagyarosodás* veszélyétől leginkább a többségi román megyékben félnek, aminek az oka az lehet, hogy itt az etnikai hovatartozásnak a helyi politikában igenis van tétje. A tömbromán megyékben tartják a legtöbben negatív diszkriminációnak az igazolványt (és a törvényt), alighanem érzelmi alapon: a többség nem szeretné, ha köreit – értsd: a helyzetet – bármilyen hatás megzavarná. Például az évek során asszimilált magyarok egy része „felébredne”.³⁴

³³ Háromféle dokumentum jöhet szóba: horvát útleveél (a kettős állampolgárság okán), szlovák igazolvány, német igazolás. Ez utóbbi a német és a román kormány közötti megállapodás alapján biztosít(ott) bizonyos kedvezményeket a romániai németeknek az anyaországi vízum kiadásakor.

³⁴ Arad, Brassó, Temes olyan megyék, ahol nemcsak tudomásul veszik a többségi románok a kisebbségiket, de bizonyos helyzetben még dicsekednek is a létezésükkel. Teszik és tehetik, mert a helyi politikában a kisebbségek melleszereplők, még akkor is, ha olykor kontextuálisan jelentősebb tisztséghez jutnak.

A magyar státustörvény *romániai elutasításával* a megkérdezetteknek majdnem a kétharmada (60,8 százalék) ért egyet, ami jóval kisebb érték az MMT idézett közvéleménykutatása által kimutatott 86,9 százaléknál.³⁵ Az elutasítók jelentős része viszont a politikai kampány eredményeként jutott erre az álláspontra, ugyanis érveket nem ismer: ezeket az embereket a kampány győzte meg, illetve a román közvéleményben ébren tartott elutasítás mindennel szemben, ami magyar vagy magyar vonatkozása is van. A 38 százalékból minden bizonnyal valamely hányad nem támogatta volna az elutasítást, ha tudja: létezik hasonló román törvény, illetve nincs olyan nemzetközi jogszabály avagy ajánlás, amelynek a magyar státustörvény ellentmondana.

14. A román elutasítás	Nem ismerem az okokat, egyetérték	Ismerem az okokat, és egyetérték	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	38,0	22,8	37,5	1,6	100

A demográfiai bontás szerint az elutasítással egyetértők két csoportjának az aránya változó, a kormánypolitikát nem támogatóké viszont alig változik: 35 és 40 százalék között mozog. Ezen érték közel kétszerese az MMT által jelzett 22 százalékos aránynak.

Az elutasítás – a politikai főárammal való sodródás – szempontjából nem mellékes, mennyire ismerik a megkérdezettek a nemzetközi intézményeknek és fórumoknak a kérdéssel kapcsolatos álláspontját.

15. Nemzetközi fórumok	Nincs álláspont	A magyar fél tárgyaljon	Bírálják a törvényt	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
%	6,8	36,7	4,0	52,0	0,6	100

2001 augusztusáig semmilyen nemzetközi fórum vagy intézmény hivatalosan nem foglalt állást a státustörvényt illetően,³⁶ de tárgyalásra történő felkérések valóban hangzottak el. Vagyis az elutasítás egyértelműen belpolitikai indítatású.

Román–magyar kapcsolatok

A státustörvény kapcsán indított román külpolitikai offenzíva idején meghatározó szerepű politikusok figyelmeztettek arra, hogy bár a törvény nem ütközik semmilyen nemzetközi jogi normával vagy ajánlással, alkalmazása szempontjából fontos, hogy Magyarország tárgyaljon szomszédaival.³⁷ Román részről többször hangzott el olyan állítás, miszerint a státustörvény feszültséget ébreszt nem csupán a szomszédos országok közötti kapcsolatokban, de Romániában is a román és a magyar közösség között. Ebből a megfontolásból külön kérdésblokkot szentelünk a kérdőívben a román–magyar kapcsolatoknak.

Vizsgálatunk három kérdéskörre terjedt ki: a státustörvény okozta helyzet, a *román–magyar kapcsolatok alakulása*, illetve a romániai románok és magyarok közötti viszonyok alakulása. Bár 2001 augusztusáig Románia semmilyen konkrét javaslatot nem fogalmazott meg a státus-

³⁵ A Metro Media Transilvania közvéleménykutatása szerint a megkérdezettek 86,9%-a úgy tartja, hogy a kormánynak minden eszközzel meg kell akadályoznia a státustörvény alkalmazását, 46%-a szerint a kormány helyesen reagált a státustörvényre, 32% szerint nagyon helyesen és csak 22% helytelenítette a reakciót.

³⁶ Lásd Bakk Miklós–Bodó Barna: *i.m.*

³⁷ Lásd Günther Verheugen kijelentését a Ion Iliescuval való találkozája után. *I.m.* 333.

törvénnyel kapcsolatban, hiszen a kifogások teljesen általánosak voltak, kérdéseink között szerepelt egy a román javaslatokra vonatkozó is, amely az események pontos követése szempontjából próbának is tekinthető.

Kérdésünkre – Ki a felelős a státustörvény okán Románia és Magyarország között kialakult feszültségekért? – öt válaszlehetőséget jelöltünk meg: 1. Magyarország, mert nem tájékoztatta Romániát; 2. Magyarország, mert nem vette figyelembe Románia javaslatait; 3. Románia, mert nem reagált idejében a törvénnyel kapcsolatos magyar tájékoztatásra; 4. Románia, mert nem akarja elfogadni az új törvény bevezetését; 5. Mindkét ország. Az alábbi táblázatban, helyhiány miatt, a válaszváltozatok helyett az itt megjelölt számok szerepelnek.

16. Román–magyar feszültség	1	2	3	4	5	Nincs válasz	Összesen
%	13,6	19,9	3,0	4,8	57,5	1,2	100

A kapott válaszok tükrében Románia politikai teljesítménye a státustörvény vonatkozásában egyáltalán nem esik pozitív elbírálás alá. Az pedig külön érdekes, hogy a válaszolók jelentős részében – együttdében – nem tudatosodott, hogy Románia eladdig nem terjesztett elő semmilyen konkrét javaslatot a státustörvénnyel kapcsolatban. Demográfiai bontásban a falusiak körében és a többségi román megyékben tartják a legtöbben mindkét országot felelősnek a helyzetért (62–63%), miközben a román oldal felelősségét illetően legkedvezőbben a falusiak (4,4 %), legszigorúbban a kisebbségi románok (11,3 %) nyilatkoztak.

A következő kérdés arra vonatkozott, hogy a helyzet rendezése érdekében ki tegye meg az első lépést.

17. A helyzet rendezése	Aki felelős	Mindkét ország	Nemzetközi fórumok	Nincs válasz	Összesen
%	30,2	59,4	9,1	1,2	100

A közös felelősség dominál, a korábbi kérdésnél kapottal szinte azonos értékkel.

A román–magyar államközi kapcsolatok kérdését ritkán vizsgálják a közvéleménykutatások, a legtöbb, amire számíthatunk: a társadalmi távolságok mérése. Kapott adatainkat ez alkalommal összehasonlíthatjuk más idevágó eredménnyel, ugyanis az Etnikumközi Viszonyok Barométere elnevezésű felmérést 1995 után 2001 októberében megismételték. Az itt következő eredmények önmagukban is fontosak, mivel a román–magyar viszonyt történelmi folyamatában jelenítik meg.

18. R–m viszony / %	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	32,8	40,0	18,1	8,4	0,6	100
1991–1996	22,2	40,7	29,1	7,2	0,7	100
1996–2000	29,0	41,6	21,9	6,8	0,7	100
2000–	27,0	29,8	29,4	13,1	0,7	100

Az Etnikumközi Viszonyok Barométerének 2001-es adatai szerint a megkérdezett románok 36 százaléka tartja a román–magyar viszonyt együttműködőnek, 22 százalék konfliktusosnak,

17 százalék a közönyt tartja jellemzőnek, és 24 százalékos a véleményt nem nyilvánítók aránya.³⁸

Vizsgálatunk szerint a *román–magyar kapcsolatok* vonatkozásában a 2000 utáni időszak kapta a legrosszabb értékelést, a korábbi időszakhoz képest megkettőződött a kapcsolatot rossznak minősítők aránya. Az is érdekes, hogy 1990 után az országok közötti relációk romlását észlelik, szinte hatás nélkül maradt, hogy 1989 decemberében és a következő hetekben az első nemzetközi támogatás Magyarországról érkezett.³⁹

Demográfiai bontásban azt kapjuk, hogy a legkritikusabbak a kisebbségi románok, esetükben a legalacsonyabbak a jó minősítés értékei. A tömbromlás úgy ítéli meg, hogy a 2000 utáni időszakban komoly romlás következett be a román–magyar kapcsolatokban: egyetlen korszak sem kapott egyik alcsoporttól sem általánosságban negatív értékelést, ez esetben 43,8 százalék tartja pozitívnak, 56,2 problematikusnak a helyzetet.

Az *integrációs politikai verseny* kihat Kelet-Közép-Európa országainak egymás közötti kapcsolatára, értelemszerűen a román–magyar államközi kapcsolatokra is. Ezt a hatást a megkérdezettek alig 10 százaléka minősíti negatívnak.

19. EU-integráció hatása	Pozitív	Nincs közvetlen hatás	Negatív	Nincs válasz	Összesen
%	44,9	42,6	10,4	2,1	100

Magyarország NATO-tagságát, illetve az EU-integrációs folyamatban élen járó helyzetének hatását valamivel negatívabban ítélik meg a két ország kapcsolatát illetően.

20. NATO-tagság hatása	Pozitív	Nincs közvetlen hatás	Negatív	Nincs válasz	Összesen
%	35,8	47,8	15,7	0,7	100

A romániai *román és magyar etnikumok közötti viszony* alakulása a rendszeres politikai barométer-vizsgálatokban olykor megjelenő kérdés, hol társadalmi távolság, hol kifejezetten etnikumok közötti viszony formájában. A Soros Alapítvány megbízásából évek – 1998 – óta a félévenként megismételt közvéleménykutatások ez idáig utolsó, 2001. novemberi felmérésében szerepel egy az etnikai/politikai toleranciával kapcsolatos kérdés.⁴⁰ Eszerint a megkérdezettek 14 százaléka nem szeretne magyar szomszédot magának.

21. Románok és magyarok / %	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	49,1	37,2	8,9	4,2	0,6	100
1991–1996	35,8	34,0	22,1	7,5	0,6	100
1996–2000	39,5	38,5	16,2	5,1	0,7	100
2000–	39,4	33,1	18,6	8,1	0,7	100

³⁸ Lásd *Egyre erősödő román gyanakvás*. Krónika 2001. dec. 13. Ugyanezen felmérésnek a magyar megkérdezettek vonatkozó adata: együttműködés 51%, közöny 16%, konfliktus 21%, nem tudja 10%.

³⁹ Az 1989-es hatalomváltás Romániában hatalmi örökösödésével is járt, s az akkori helyzetben igenis fontos volt az új hatalom nemzetközi elismerése. Iliescuék hatalmát elsőként Magyarország ismerte el.

⁴⁰ Lásd *A politikai színpad* című fejezetet. = *Barometrul de opinie publică*. Fundația pt. o Societate Deschisă, București, noiembrie 2001. 59.

Nem meglepő, hogy a románok és magyarok közötti, 1989 előtti viszonyt a románok döntő többsége jónak tekintette: akkor a nyilvánosság csak az egyik oldal véleményét tükrözte, azt is az állampárt és vezetője szája íze szerint. Figyelmet az érdemel, hogy az 1990-es események etnikai élet⁴¹ alig érzékelik, és az RMDSZ kormányzati szerepvállalása (1996) a közvéleményben nem jelenik meg egyértelmű választóvonalként etnikai szempontból. Az is érdekes, hogy miközben a politikában a legerősebb kormánypárt – a Kereszténydemokrata Nemzeti Parasztpárt – legmegbízhatóbb partnere négy éven át a magyarság érdekképviselete, az RMDSZ volt, illetve 2000-tól a Szociáldemokrata Párt az RMDSZ parlamenti támogatásával kormányoz, a román lakosság bizonyos része a románok és magyarok közötti viszony romlását érzékeli.⁴²

A demográfiai bontás azt mutatja, hogy a többségi románok szinte semmit nem érzékeltek az 1990 előtti román–magyar etnikumközi feszültségekből (58,6 százalék jónak, 29,7 százalék normálisnak minősítette, pozitív összesen 88,3 százalék), a tömbromán megyékben hasonló az arány (45,9+41,5=87,4 százalék), ez a kategória tartotta a viszonyt legkevésbé rossznak (0,7 százalék), ami életérzéseként igaz lehet, de jelzi azt is, hogy nem volt rálátásuk a kisebbségi helyzetre. Csak a kisebbségi románok vélekednek úgy, hogy 1989 előtt volt a legrosszabb a román–magyar etnikumközi kapcsolat (6,2 százalék), s ugyanilyen arányban látják problematikusnak a 2000 utáni kapcsolatot. A falusi románok körében a legállandóbbak az értékek, a kapcsolat alakulásának a megítélésében szinte nincs változás.

Utolsó kérdésünk arra vonatkozott, hogy a státustörvény bevezetése után a románok és magyarok közötti helyi kapcsolat miként fog alakulni. A lokalitás a mindennapi érintkezéseket meghatározó kapcsolatokat és kontextusokat jelent, és a társadalmi stabilitás egyik fontos eleme.⁴³ Az elméleti tétel jelen esetben is beigazolóódik:

22. R–m kapcsolatok jövője	Roszzabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	8,5	79,3	11,1	1,1	100

Rétegbontásban azt kapjuk, a kisvárosi románság véli a legnagyobb arányban azt, hogy a státustörvény alkalmazása nem fog változtatni a helyi kapcsolatokon (85,9 százalék), miközben a kisebbségi románok esetében a legmagasabb a helyzet romlását várók aránya (14,7 százalék).

Következtetések

Kutatási hipotézisünk az volt, hogy a 2001 nyarán készült és közzétett felmérések – mindekelőtt az MMT e dolgozatban már idézett júliusi vizsgálatának – eredményei a magyar státustörvénynek a román lakosság részéről való általános elutasítását illetően nem reálisak. *Explicit kutatási hipotézis igazoltnak tekinthető.* Az MMT júliusi 86,9 százalékos elutasításával szemben augusztusban – miközben semmilyen meghatározó jelentőségű esemény nem történt a státustörvény vonatkozásában – 60,8 százalékos egyet nem értést tapasztaltunk. Az MMT országos mintán végzett vizsgálatának az eredménye összevethető a jelen kutatás eredményével:

⁴¹ Marosvásárhely véres márciusa (etnikai diverzió), a magyar kérdés folyamatos napirenden tartása (az 1989. decemberi székelyföldi események etnikai áldozatai, 1992-es Hargita–Kovácsna jelentés).

⁴² Egyik lehetséges magyarázata a helyzetnek: miközben politikai téren mindkét fél együttműködés-párti, a kormányzati erők a „magyar kérdést” problémaként is igyekeznek napirenden tartani. Utalni lehet a székelyföldi tankönyvbotrányra, Rus belügyminiszter székelyföldi „programjára”. Az sem természetes, hogy a román nemzeti ünnep központi rendezvényét Csíkszeredába tegyék, hiszen a magyarság számára 1918. december 1-jének felidézése tiszta lélekkel vállalt ünnep nem lehet.

⁴³ Lásd Arjun Appadurai: *A lokalitás természete*. Regio 2001/3.

a vizsgált erdélyi tömbmegyékben (Arad, Brassó, Beszterce-Naszód), ahol a magyarság demográfiai jelenléte 5–10 százalékos, az általános értéknél mindössze 2 százalékkal volt nagyobb (62,9 százalékos) az elutasítás mértéke. A különbség nem releváns. Amennyiben feltételeznénk, hogy az óromániai területeken sokkal nagyobb mérvű az elutasítás, éppen a tömbromán megyékben mért adatok alapján tekinthetnénk ezt a politikai propaganda közvetlen hatásának. Az erdélyi többségi románság esetében azt tapasztaltuk, hogy véleményalkotásában sokkal kisebb súllyal esik latba a helyzetismeret: miközben a kisebbségi helyzetben élő – székelyföldi – románok 29,9 százaléka ért egyet a státustörvény elutasításával az okok (a helyzet) ismeretlene a hiányában, a tömbromán megyékben ez az arány 47,0 százalék.

Az elutasítás erős – pillanatnyi – *belpolitikai meghatározottságát* az alábbi kutatási eredmények, észlelt jellegzetességek támasztják alá:

– Elvben nagyobb arányú a határon túli nemzetársak iránti felelősségvállalás elfogadása (85,2%), mint a magyar státustörvény elutasítása (60,8%). A felelősségvállalás kérdését illetően *nincs koherens lakossági vélemény*.

– Mind a román, mind a magyar állami felelősségvállalás esetében az általános értéknél alacsonyabb elfogadást mértünk: 82,2 és 73,6%-ot. A magyar állami felelősségvállalásnak a másik kettőnél jóval alacsonyabb elfogadottsága a véleményalkotás erős *kontextuális beágyazottságát* mutatja.

– Az anyaországi támogatást illető elvi egyetértés *jelentős mértékben különbözik* aszerint, hogy milyen területen nyújtandó támogatásról van szó: politikai – 58%, erkölcsi – 78,7%, kulturális – 82,8%, gazdasági – 65%. Ennél a kérdésnél jelentős (10 % körüli) a nem válaszolók aránya.

– Magas a *bizonytalankodók* aránya, amikor a politikai támogatás konkrét formáiról kell véleményt mondani: meghaladja a 40 százalékot.

– A politikai támogatást illetően legkevesebben a *kormány szintű egyeztetést* fogadják el, a legnagyobb a nemzetközi szintű támogatás elfogadottsága (49,3–53,4%), bár a különbség nem jelentős.

– Jelentős különbségek mutatkoznak a gazdasági támogatás formáit illetően, a kisebbségi vállalkozókkal kialakítandó *preferenciális kapcsolatok* elfogadási aránya a legalacsonyabb (44,9%), bár ezt lehet a legkevésbé politikai eszközökkel irányítani.

– A *nemzeti identitást* meghatározó tényezőket illetően az állampolgárságot majdnem olyan fontosnak (73,6%) tekintik, mint az anyanyelvet vagy kultúrát (81 és 75,6%), fontosabbnak a vallásnál (58%).

– A *besszarábiai románok és az erdélyi magyarok* – mindkettő az anyaország határain kívül élő közösség – helyzetét *eltérő módon* ítélik meg: a besszarábiai románokat a megkérdezettek 64,6%-a tekinti románnak, az erdélyi magyarokat 48,6% magyarnak.

– A *kisebbségi polgárral szembeni elvárás* a területiség (külső tényező) primátusát jelzi a nemzethez tartozás (belső tényező) ellenében.

– A *kisebbségvédelem nemzetközi szabályozását* illetően nagy a tájékozatlanság. Az egyetlen törvény, amelyet valóban sokan és viszonylag jól ismernek, a magyar státustörvény. A vonatkozó román törvény jobbra ismeretlen.

– A *román–magyar államközi kapcsolatok* terén érzékelnek *romlást* a megkérdezettek, de a feszültséget érzékelők aránya alig 5%-kal növekedett a korábbi időszakhoz viszonyítva.

– A *románok és magyarok közötti helyben meglévő kapcsolatot* illetően a státustörvény bevezetése a megkérdezettek négyötöde szerint semmilyen változást nem eredményez, a javulást várók aránya valamivel meghaladja a romlásra számítókét.

Melléklet

Az alábbiakban bizonyos kérdésekre a válaszokat településtípusok és demográfiai jelenlét szerinti bontásban közöljük.

Jelölések: KR – kisebbségi (vagy szórvány)románság

TR – többségi románság

TBR – tömbrománság

MSZ – megyeszékhely

KV – (kis)város

F – falu

A nemzeti identitást meghatározó tényezők

<i>1.1. Tényező – KR</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	66,7	27,7	2,8	2,3	0,6	100
Az ország, ahol született	61,6	29,4	7,3	1,1	0,6	100
Anyanyelv	87,6	10,7	0,6	0,6	0,6	100
Kultúra	75,7	20,9	1,7	1,1	0,6	100
Vallás	66,7	20,3	6,8	5,6	0,6	100
Szülők etnikai hovatartozása	29,4	35,6	20,9	13,0	1,1	100
Személyes döntés	67,8	22,0	6,2	3,4	0,6	100

<i>1.2. Tényező – TR</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	74,4	18,3	3,1	4,2	0,0	100
Az ország, ahol született	69,2	20,6	5,0	5,3	0,0	100
Anyanyelv	83,1	10,8	3,1	2,8	0,3	100
Kultúra	71,7	18,6	5,0	4,4	0,3	100
Vallás	55,0	25,3	7,8	11,7	0,3	100
Szülők etnikai hovatartozása	31,1	28,3	13,6	24,2	2,8	100
Személyes döntés	64,7	17,8	5,0	11,9	0,6	100

<i>1.3. Tényező – TBR</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	77,8	14,8	5,6	1,9	0,0	100
Az ország, ahol született	64,8	20,0	9,3	4,1	1,9	100
Anyanyelv	74,8	21,9	2,2	1,1	0,0	100
Kultúra	81,5	14,1	3,0	1,1	0,4	100
Vallás	57,0	23,0	13,0	6,3	0,7	100
Szülők etnikai hovatartozása	30,4	35,2	22,2	10,7	1,5	100
Személyes döntés	49,6	16,3	5,9	27,8	0,4	100

<i>1.4. Tényező – MSZ</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	70,6	20,0	5,3	4,2	0,0	100
Az ország, ahol született	64,4	22,2	9,4	3,6	0,3	100
Anyanyelv	77,5	17,2	2,8	1,9	0,6	100
Kultúra	75,0	18,3	3,1	3,3	0,3	100
Vallás	55,8	20,6	11,9	10,8	0,8	100
Szülők etnikai hovatartozása	28,6	33,6	16,1	20,6	1,1	100
Személyes döntés	60,6	17,8	6,1	14,7	0,8	100

<i>1.5. Tényező – KV</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	73,7	20,0	3,3	2,6	0,4	100
Az ország, ahol született	64,8	23,3	4,8	5,2	1,9	100
Anyanyelv	83,0	13,3	1,5	2,2	0,0	100
Kultúra	75,2	18,5	2,6	3,0	0,7	100
Vallás	53,7	29,6	8,1	8,5	0,0	100
Szülők etnikai hovatartozása	24,4	37,0	20,7	13,3	4,4	100
Személyes döntés	59,3	21,5	4,1	14,8	0,4	100

<i>1.6. Tényező – F</i>	<i>Nagyon fontos (%)</i>	<i>Fontos (%)</i>	<i>Kevésbé fontos (%)</i>	<i>Nem fontos (%)</i>	<i>Nincs válasz (%)</i>	<i>Összesen (%)</i>
Állampolgárság	79,4	16,1	1,7	1,1	1,7	100
Az ország, ahol született	70,0	20,6	5,0	2,8	1,7	100
Anyanyelv	85,0	10,6	2,2	0,6	1,7	100
Kultúra	77,2	14,4	6,1	0,6	1,7	100
Vallás	68,9	19,4	5,6	3,9	2,2	100
Szülők etnikai hovatartozása	42,8	21,7	17,8	16,1	1,7	100
Személyes döntés	60,6	13,9	6,7	17,2	1,7	100

Besszarábiai románok/erdélyi magyarok

<i>2.5.1. KR A besszarábiai románok</i>	<i>Románok</i>	<i>Külön nemzet</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	75,1	24,3	0,6	100

<i>2.5.1. KR A romániai magyarok</i>	<i>Magyarok</i>	<i>Más nyelvű románok</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	59,3	40,1	0,6	100

<i>2.5. 2. TR A besszarábiai románok</i>	<i>Románok</i>	<i>Külön nemzet</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	62,2	37,2	0,6	100

2.5.2. TR A romániai magyarok	Magyarok	Más nyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
%	42,5	56,7	0,8	100

2.5.3. TBR A besszarábiai románok	Románok	Külön nemzet	Nincs válasz	Összesen
%	61,5	38,1	0,4	100

2.5.3. TBR A romániai magyarok	Magyarok	Más nyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
%	50,4	49,2	0,4	100

2.4.1. MSZ A besszarábiai románok	Románok	Külön nemzet	Nincs válasz	Összesen
%	64,4	35,3	0,3	100

2.4.2. MSZ A romániai magyarok	Magyarok	Más nyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
%	48,1	51,4	0,6	100

2.5.1. KV A besszarábiai románok	Románok	Külön nemzet	Nincs válasz	Összesen
%	64,4	35,2	0,4	100

2.5.2. KV A romániai magyarok	Magyarok	Más nyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
%	47,8	51,9	0,4	100

2.6.1. F A besszarábiai románok	Románok	Külön nemzet	Nincs válasz	Összesen
%	65,0	32,2	2,8	100

2.6.2. F A romániai magyarok	Magyarok	Más nyelvű románok	Nincs válasz	Összesen
%	51,1	46,1	2,8	100

A kisebbségi polgár és a romániai kisebbségek számára elsődleges

3.1.1. Elsődleges általában – KR	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	47,2	26,1	25,0	1,7	100

3.2.1. Elsődleges – r.-i kisebbségek – KR	Állampolgárság	Nemzet	Más tényező	Nincs válasz	Összesen
%	66,6	29,4	2,2	1,7	100

3.1.2. Elsődleges általában – TR	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	45,8	18,1	36,1	0,0	100

3.2.2. Elsődleges – r.-i kisebbségek – TR	Állampolgárság	Nemzet	Más tényező	Nincs válasz	Összesen
%	68,1	27,2	3,9	0,8	100

3.1.3. Elsődleges általában – TBR	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	52,2	32,6	15,2	0,0	100

3.2.3. Elsődleges – r.-i kisebbségek – TBR	Állampolgárság	Nemzet	Más tényező	Nincs válasz	Összesen
%	49,6	43,3	6,4	0,7	100

3.1.4. Elsődleges általában – MSZ	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	48,1	24,7	27,2	0,0	100

3.2.4. Elsődleges – r.-i kisebbségek – MSZ	Állampolgárság	Nemzet	Más tényező	Nincs válasz	Összesen
%	59,4	33,9	5,8	0,8	100

3.1.5. Elsődleges általában – KV	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	47,4	25,2	27,4	0,0	100

3.2.5. Elsődleges – r.-i kisebbségek – KV	Állampolgárság	Nemzet	Más tényező	Nincs válasz	Összesen
%	63,0	34,1	2,6	0,4	100

3.1.6. Elsődleges általában – F	Állampolgárság	Nemzet	Ahol él és dolgozik	Nincs válasz	Összesen
%	50,0	23,9	24,4	1,7	100

3.2.6. Elsődleges – r.-i kisebbségek – F	Állampolgárság	Nemzet	Más tényező	Nincs válasz	Összesen
%	63,9	30,0	3,9	2,2	100

Anyaszági felelősség

4.1. Anyaszági felelősség – KR	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz (%)	Összesen (%)
Bármely állam	60,0	30,0	1,1	7,2	1,7	100
Románia	59,4	23,3	7,2	8,3	1,7	100
Magyarország	47,2	25,5	13,3	12,2	1,7	100

4.2. Anyaországi felelősség – TR	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz (%)	Összesen (%)
Bármely állam	75,0	10,8	4,5	9,5	0,3	100
Románia	73,9	10,3	6,4	9,4	0,0	100
Magyarország	68,3	10,0	7,2	14,1	0,3	100

4.3. Anyaországi felelősség – TBR	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz (%)	Összesen (%)
Bármely állam	63,7	17,4	8,5	10,4	0,0	100
Románia	62,6	16,7	10,7	9,7	0,3	100
Magyarország	51,5	16,3	23,0	8,9	0,3	100

4.4. Anyaországi felelősség – MSZ	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz (%)	Összesen (%)
Bármely állam	66,1	16,9	5,8	11,1	0,0	100
Románia	67,8	15,0	6,7	10,6	0,0	100
Magyarország	56,4	17,8	12,8	13,1	0,0	100

4.5. Anyaországi felelősség – KV	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz (%)	Összesen (%)
Bármely állam	72,2	15,2	3,7	8,9	0,0	100
Románia	68,5	14,8	7,8	8,5	0,4	100
Magyarország	59,3	13,3	15,2	11,9	0,4	100

4.6. Anyaországi felelősség – F	Egyetért (%)	Inkább igen (%)	Inkább nem (%)	Elutasít (%)	Nincs válasz (%)	Összesen (%)
Bármely állam	65,0	21,1	5,6	6,1	2,2	100
Románia	62,8	16,7	11,1	7,8	1,7	100
Magyarország	59,4	14,4	13,9	10,0	2,2	100

A támogatás jellege

5.1. Jellemző – KR	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	43,5	30,5	14,1	5,1	6,8	100
Erkölcsei	59,3	29,9	2,3	1,1	7,3	100
Kulturális	57,1	31,1	4,5	0,6	6,8	100
Gazdasági	44,6	31,1	14,7	2,8	6,8	100

5.2. Jellemző – TR	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	49,7	9,4	12,5	20,0	8,3	100
Erkölcsei	69,2	10,8	5,8	5,8	8,3	100
Kulturális	74,4	9,2	4,4	4,2	7,8	100
Gazdasági	61,4	10,3	8,1	12,5	7,8	100

5.3. Jellem – TBR	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	29,6	17,0	24,4	13,3	15,6	100
Erkölcsei	46,7	24,1	5,2	7,8	16,3	100
Kulturális	64,4	14,8	1,9	2,6	16,3	100
Gazdasági	33,3	16,7	20,4	13,3	16,3	100

5.4. Jellem – MSZ	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	42,5	18,9	15,6	11,9	11,1	100
Erkölcsei	61,7	16,9	5,0	4,7	11,7	100
Kulturális	66,1	15,6	3,9	3,1	11,4	100
Gazdasági	47,5	17,8	13,1	10,3	11,4	100

5.5. Jellem – KV	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	40,0	15,2	20,4	14,4	10,0	100
Erkölcsei	57,4	23,0	5,2	4,1	10,4	100
Kulturális	68,9	16,7	3,7	1,1	9,6	100
Gazdasági	45,6	18,9	16,7	9,3	9,6	100

5.6. Jellem – F	Egyetért	Inkább igen	Inkább nem	Elutasít	Nincs válasz	Összesen
Politikai	41,7	13,9	13,9	19,4	11,1	100
Erkölcsei	57,2	18,9	3,9	8,9	11,1	100
Kulturális	66,1	15,0	2,8	5,0	11,1	100
Gazdasági	53,3	12,2	10,0	13,3	11,1	100

A politikai támogatás jellege

6.1. Politikai – KR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	51,4	21,5	2,3	2,3	22,6	100
Kormány	35,0	31,6	6,8	4,0	22,6	100
Célközösség	52,5	18,1	2,8	3,4	23,2	100

6.2. Politikai – TR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	46,4	6,1	0,8	5,3	41,4	100
Kormány	38,9	10,0	5,8	3,6	41,7	100
Célközösség	42,8	7,5	3,1	5,3	41,4	100

6.3. Politikai – TBR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	34,1	8,5	2,2	4,1	51,1	100
Kormány	28,9	10,0	6,3	3,3	51,5	100
Célközösség	23,0	12,6	4,1	8,5	51,9	100

6.4. Politikai – MSZ	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	48,1	10,6	2,5	2,8	36,1	100
Kormány	36,7	17,5	6,9	2,2	36,7	100
Célközösség	40,6	13,9	4,7	4,4	36,4	100

6.5. Politikai – KV	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	40,0	10,4	0,7	4,4	44,4	100
Kormány	30,7	13,3	5,6	6,3	44,1	100
Célközösség	33,3	10,4	3,0	8,9	44,4	100

6.6. Politikai – F	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Nemzetközi	38,3	9,4	1,1	6,7	44,4	100
Kormány	36,1	11,1	5,6	2,2	45,0	100
Célközösség	40,6	8,3	1,1	4,4	45,6	100

A kulturális támogatás jellege

7.1. Kulturális – KR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	51,4	30,5	6,2	1,7	10,2	100
Szellemi	59,3	26,6	1,1	2,3	10,7	100
Programok	60,5	23,2	2,8	2,8	10,7	100

7.2. Kulturális – TR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	65,3	8,6	5,3	3,9	16,9	100
Szellemi	68,9	10,3	1,7	2,5	16,7	100
Programok	64,7	11,1	4,2	3,3	16,7	100

7.3. Kulturális – TBR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	52,2	14,1	8,5	3,3	21,9	100
Szellemi	66,7	7,8	0,4	3,3	21,9	100
Programok	57,4	12,2	4,1	4,1	22,2	100

7.4. Kulturális – MSZ	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	58,6	12,8	7,8	2,2	18,6	100
Szellemi	61,9	15,6	1,9	1,7	18,9	100
Programok	58,3	16,9	3,9	2,2	18,6	100

7.5. Kulturális – KV	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	57,8	19,3	4,4	4,1	14,4	100
Szellemi	70,0	11,9	0,7	3,3	14,1	100
Programok	61,9	14,1	4,1	5,6	14,4	100

7.6. Kulturális – F	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összesen
Pénzügyi	55,6	13,9	7,2	3,9	19,4	100
Szellemi	67,2	9,4	0,0	3,9	19,4	100
Programok	65,6	8,3	3,3	2,8	20,0	100

A gazdasági támogatás

8. 1. Gazdasági – KR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	54,8	20,9	2,3	2,3	19,8	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	29,4	32,8	10,2	6,2	21,5	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	32,8	22,0	16,4	5,1	23,7	100

8. 2. Gazdasági – TR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	63,9	5,3	1,4	1,7	27,8	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	46,4	15,3	7,5	3,1	27,8	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	34,4	16,7	17,2	3,9	27,8	100

8.3. Gazdasági – TBR	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	45,6	4,1	0,4	2,2	47,8	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	21,5	16,3	8,5	6,3	47,4	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	16,7	14,1	12,6	8,9	47,8	100

8.4. Gazdasági – MSZ	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	55,6	10,8	1,4	1,1	31,1	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	33,9	23,6	8,1	2,8	31,7	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	28,6	20,0	15,8	2,8	32,8	100

8.5. Gazdasági – KV	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	56,3	5,9	0,4	3,0	34,4	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	34,8	17,4	7,8	5,6	34,4	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	27,4	15,2	16,7	6,3	34,4	100

8. 6. Gazdasági – F	Egyetért	Igen is – nem is	Elutasít	Nem tudja	Nincs válasz	Összes
Partnerkapcsolatok	54,4	6,7	2,2	2,2	34,4	100
Kisebbségi vállalkozók támogatása	33,9	13,9	10,0	7,8	34,4	100
Preferenciális kapcsolatok kisebbségi vállalkozókkal	27,8	13,3	12,8	11,1	35,0	100

Nemzetközi normák és minták

9. 1. Nemzetközi jogszabály – KR	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
%	12,4	33,9	49,7	4,0	100

9. 2. Nemzetközi jogszabály – TR	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
%	13,3	30,3	53,9	2,5	100

9. 3. Nemzetközi jogszabály – TBR	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
%	10,4	27,4	58,5	3,7	100

9. 4. Nemzetközi jogszabály – MSZ	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
%	14,4	29,2	53,9	2,5	100

9. 5. Nemzetközi jogszabály – KV	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
%	9,6	32,2	53,7	4,4	100

9. 6. Nemzetközi jogszabály – F	Létezik, és betartják	Létezik, de vitatják	Nincs csak helyi gyakorlat	Nincs válasz	Összesen
%	11,1	28,3	56,1	4,4	100

Státustörvény

10. 1. Státus- törvény – KR	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	44,6	9,0	42,9	3,4	100

10. 2. Státus- törvény – TR	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	30,8	12,2	55,6	1,4	100

10. 3. Státus- törvény – TBR	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	35,2	8,9	48,5	7,4	100

10. 4. Státus-törvény – MSZ	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	32,2	10,8	53,9	3,1	100

10. 5. Státus-törvény – KV	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	33,0	10,7	52,2	4,1	100

10. 6. Státus-törvény – F	Nincs ilyen jogszabály	Létezik ilyen törvény	Csak ajánlások léteznek	Nincs válasz	Összesen
%	44,4	8,9	40,0	6,6	100

A magyar státustörvény

12. 1. Magyar státus-törvény – KR	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	72,9	27,1	0,0	100

12. 2. Magyar státus-törvény – TR	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	68,9	31,1	0,0	100

12. 3. Magyar státus-törvény – TBR	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	83,0	17,0	0,0	100

12. 4. Magyar státus-törvény – MSZ	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	76,9	23,1	0,0	100

12. 5. Magyar státus-törvény – KV	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	71,5	28,5	0,0	100

12. 6. Magyar státus-törvény – F	Ismeri	Nem ismeri	Nincs válasz	Összesen
%	72,8	25,6	1,7	100

A magyar igazolvány hatása

13.1. A státus-törvény hatása – KR	A románok negatív diszkriminációja	Nem magyarok – magyarrá	Semmilyen külön hatás	Nincs válasz	Összesen
%	28,2	38,4	33,3	0,0	100

13.2. A státus-törvény hatása – TR	A románok negatív diszkriminációja	Nem magyarok – magyarrá	Semmilyen külön hatás	Nincs válasz	Összesen
%	20,3	42,5	33,1	4,2	100

13.3. A státustörvény hatása – TBR	A románok negatív diszkriminációja	Nem magyarok – magyarrá	Semmilyen külön hatás	Nincs válasz	Összesen
%	35,6	35,9	27,5	1,1	100

13.4. A státustörvény hatása – MSZ	A románok negatív diszkriminációja	Nem magyarok – magyarrá	Semmilyen külön hatás	Nincs válasz	Összesen
%	30,6	36,7	30,0	2,8	100

13.5. A státustörvény hatása – KV	A románok negatív diszkriminációja	Nem magyarok – magyarrá	Semmilyen külön hatás	Nincs válasz	Összesen
%	23,0	44,8	30,4	1,8	100

13.6. A státustörvény hatása – F	A románok negatív diszkriminációja	Nem magyarok – magyarrá	Semmilyen külön hatás	Nincs válasz	Összesen
%	26,1	36,1	34,4	3,3	100

A státustörvény román elutasítása

14. 1. A román elutasítás – KR	Nem ismerem az okokat, egyetértek	Ismerem az okokat, és egyetértek	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	29,9	33,9	35,0	1,1	100

14. 2. A román elutasítás – TR	Nem ismerem az okokat, egyetértek	Ismerem az okokat, és egyetértek	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	35,6	22,8	39,7	1,9	100

14. 3. A román elutasítás – TBR	Nem ismerem az okokat, egyetértek	Ismerem az okokat, és egyetértek	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	47,0	15,9	36,7	0,4	100

14. 4. A román elutasítás – MSZ	Nem ismerem az okokat, egyetértek	Ismerem az okokat, és egyetértek	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	38,9	24,4	35,6	1,1	100

14. 5. A román elutasítás – KV	Nem ismerem az okokat, egyetértek	Ismerem az okokat, és egyetértek	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	35,6	24,1	38,9	1,5	100

14. 6. A román elutasítás – F	Nem ismerem az okokat, egyetértek	Ismerem az okokat, és egyetértek	Nem értek vele egyet	Nincs válasz	Összesen
%	40,0	17,8	39,4	2,8	100

A román–magyar feszültség kiváltója

A számok jelentése: 1. Magyarország, mert nem tájékoztatta Romániát; 2. Magyarország, mert nem vette figyelembe Románia javaslatait; 3. Románia, mert nem reagált idejében a törvénnyel kapcsolatos magyar tájékoztatásra; 4. Románia, mert nem akarja elfogadni az új törvény bevezetését; 5. Mindkét ország

<i>16.1. KR: Román–magyar feszültség</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	12,4	25,4	2,8	8,5	50,8	0,0	100

<i>16.2. TR: Román–magyar feszültség</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	9,4	18,3	4,2	4,4	62,8	0,9	100

<i>16.3. TBR: Román–magyar feszültség</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	20,0	18,5	1,5	3,0	55,6	1,5	100

<i>16.4. MSZ: Román–magyar feszültség</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	14,2	20,6	2,8	5,8	55,6	1,1	100

<i>16.5. KV: Román–magyar feszültség</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	13,3	19,6	5,2	3,7	57,0	1,1	100

<i>16.6. F: Román–magyar feszültség</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
%	12,8	18,9	0,0	4,4	62,2	1,7	100

Román–magyar államközi kapcsolatok

<i>18.1. R–m viszony – KR</i>	<i>Jó</i>	<i>Normális</i>	<i>Feszült</i>	<i>Rossz</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
1989 előtt	23,2	49,2	22,0	5,6	0,0	100
1990–1996	16,4	48,0	31,6	4,0	0,0	100
1996–2000	23,7	50,3	18,1	7,9	0,0	100
2000–	23,2	44,1	23,2	9,6	0,0	100

<i>18.2. R–m viszony – TR</i>	<i>Jó</i>	<i>Normális</i>	<i>Feszült</i>	<i>Rossz</i>	<i>Nincs válasz</i>	<i>Összesen</i>
1989 előtt	34,7	35,8	16,1	12,8	0,6	100
1990–1996	25,0	30,8	31,7	11,7	0,8	100
1996–2000	36,4	29,4	23,1	10,3	0,8	100
2000–	33,1	28,9	22,5	14,7	0,8	100

18.3. R-m viszony – TBR	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1989 előtt	37,0	40,0	18,5	4,4	0,0	100
1990–1996	22,6	49,6	24,4	3,3	0,0	100
1996–2000	23,0	52,6	23,0	1,5	0,0	100
2000–	21,9	21,9	43,0	13,3	0,0	100

18.4. R-m viszony – MSZ	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1989 előtt	32,5	39,7	16,7	10,8	0,3	100
1990–1996	22,8	38,9	29,7	8,3	0,3	100
1996–2000	27,2	41,7	23,3	7,5	0,3	100
2000–	23,9	30,6	30,0	15,3	0,3	100

18.5. R-m viszony – KV	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1989 előtt	35,6	39,3	19,3	5,6	0,4	100
1990–1996	19,3	44,4	29,3	6,3	0,7	100
1996–2000	27,8	43,3	21,5	6,7	0,7	100
2000–	29,6	31,9	27,4	10,4	0,7	100

18.6. R-m viszony – F	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1989 előtt	29,4	41,7	19,4	7,8	1,7	100
1990–1996	25,6	38,9	27,8	6,1	1,7	100
1996–2000	34,4	38,9	19,4	5,6	1,7	100
2000–	29,4	25,0	31,1	12,8	1,7	100

Románok és magyarok közötti etnikumközi kapcsolatok

21.1. Románok és magyarok – KR	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	35,6	46,3	11,9	6,2	0,0	100
1991–1996	27,7	44,6	24,9	2,8	0,0	100
1996–2000	31,6	50,3	12,4	5,1	0,6	100
2000–	33,3	46,3	14,1	6,2	0,0	100

21.2. Románok és magyarok – TR	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	58,6	29,7	5,6	5,8	0,3	100
1991–1996	44,4	26,4	19,4	9,4	0,3	100
1996–2000	49,2	27,2	15,8	7,5	0,3	100
2000–	50,6	26,7	11,4	11,1	0,3	100

21.3. Románok és magyarok – TBR	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	45,9	41,5	11,5	0,7	0,4	100
1991–1996	30,0	37,4	24,1	8,1	0,4	100
1996–2000	32,2	46,3	19,3	1,9	0,4	100
2000–	28,9	33,3	31,5	5,6	0,7	100

21.4. Románok és magyarok – MSZ	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	46,7	37,8	9,2	6,1	0,3	100
1991–1996	32,8	31,9	25,0	10,0	0,3	100
1996–2000	36,1	37,2	20,0	6,1	0,6	100
2000–	35,8	31,7	21,4	10,8	0,3	100

21.5. Románok és magyarok –KV	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	55,2	34,4	7,4	3,0	0,0	100
1991–1996	37,0	35,9	21,9	5,2	0,0	100
1996–2000	42,2	39,6	13,0	5,2	0,0	100
2000–	42,2	35,2	15,9	6,3	0,4	100

21.6. Románok és magyarok –F	Jó	Normális	Feszült	Rossz	Nincs válasz	Összesen
1990 előtt	45,0	40,0	10,6	2,2	2,2	100
1991–1996	40,0	35,0	16,7	6,1	2,2	100
1996–2000	42,2	39,4	13,3	2,8	2,2	100
2000–	42,2	32,8	17,2	5,6	2,2	100

Román–magyar kapcsolatok alakulása helyben (lokális szinten)

22.1. R–m kapcsolatok jövője – KR	Roszbabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	14,7	75,1	9,6	0,6	100

22.2. R–m kapcsolatok jövője – TR	Roszbabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	4,7	81,4	13,6	0,3	100

22.3. R–m kapcsolatok jövője – TBR	Roszbabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	9,6	80,0	8,9	1,5	100

22.4. R–m kapcsolatok jövője – MSZ	Roszbabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	10,8	76,1	11,9	1,1	100

22.5. R–m kapcsolatok jövője – KV	Roszbabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	5,2	85,9	8,5	0,4	100

22.6. R–m kapcsolatok jövője – F	Roszbabb lesz	Nem változik	Javulni fog	Nincs válasz	Összesen
%	8,9	75,6	13,3	2,2	100

Responsability and Law. This paper analyses the reception by ethnic Romanians of a recent piece of Hungarian legislation, the *Status Law (státustörvény)*. The research project reported herein was prompted by a survey carried out by Metro Media Transilvania (MMT), one of Romania's leading polling institutions. Our intention was to check whether Romanians were as inimical to the law as this poll indicated. My team of the Diaspora Foundation, Temesvár/Timişoara, set out with the working hypothesis that the percentage of rejection (89.6%) published by MMT reflects a media campaign that fiercely attacked the law (and possibly also tendentious question-wording). Our challenge was based on a socio-psychological insight: (inter)ethnic coexistence leads to reciprocal empathy and understanding.

The present survey used a stratified sample including counties with varying percentages of ethnic Hungarian population and targeted attitudes regarding a series of topics such as nation and kin minorities, the responsibility of the kin state towards its minorities, standards and models of minority protection, minority ID cards as well as Romanian-Hungarian relations. Our main substantive findings are rather pessimistic and can be grouped as follows. First, ethnic Romanians are poorly informed with regard to the international protection of minorities. They have little knowledge of the extant Romanian 'status law' (Law no. 150/1998) and of the contents of the Hungarian 'law of benefits' (*kedvezménytörvény*). Consequently, their rejection is not an informed opinion, but an induced reflex. Second, given the weak identification of the Romanian population with their ethnic nationals, who live abroad, as well as the emphasis put on the territorial principle as a criterion of identification in Romania, it is no surprise that the nominal ethnic group does not comprehend that Hungarians identify themselves on an ethnocultural basis. However, Romanians are tolerant and seemingly ready to accept that, Hungarians do not use the *political nation* model and prefer the *ethnocultural nation* model.

Számunk szerzői

- Albert-Lőrincz Enikő (1953) – pszichológus, docens, BBTE, Kolozsvár
Bíró Annamária – egyetemi hallgató, BBTE, Kolozsvár
Bodó Barna (1948) – tanár, író, politikus, Temesvár
Boné Ferenc – magiszterhallgató, BBTE, Kolozsvár
Csetri Elek (1924) – történész, ny. egyetemi tanár, Kolozsvár
Deáky Zita (1955) – etnográfus, adjunktus, Szent István Egyetem, Kertészettudományi Kar,
Gödöllő
Egyed Ákos (1929) – történész, tud. kutató, Kolozsvár
Feszt György (1925) – orvos, konzultáns egyetemi tanár, OGYE, Marosvásárhely
Holler László (1958) – tud. kutató, Budapest
Horváth Izabella – magiszterhallgató, BBTE, Kolozsvár
István Anikó – egyetemi hallgató, BBTE, Kolozsvár
Keszeg Anna (1981) – egyetemi hallgató, BBTE, Kolozsvár
W. Kovács András (1975) – tud. kutató, Kolozsvár
Makkay Ferenc (1930) – kémikus, ny. előadótanár, Kolozsvár
Nagy Zsófia Borbála – adjunktus, BBTE, Kolozsvár
Paczolay Gyula (1930) – vegyészmérnök, nyelvész, ny. kutató, Veszprém
Pál Judit (1962) – történész, adjunktus, BBTE, Kolozsvár
Pap Ferenc (1935) – történész, muzeológus, tud. kutató, Kolozsvár
Rácz Tibor Ákos – régész, Budapest
Rigán Loránd (1980) – egyetemi hallgató, BBTE, Kolozsvár
T. Szabó Csilla (1968) – nyelvtörténész, tud. kutató, Kolozsvár
Vulkan Vera Tünde – tanár, Marosvásárhely
Zuh Deodáth (1982) – egyetemi hallgató, BBTE, Kolozsvár

Contents

Tibor Ákos Rácz: The Earliest Hungarian Settlers of Háromszék and the Frontier Defence.....	1
László Holler: János Baranyai Decsi's Unknown „Antithesis” and his Poem Againsts the Jesuits from 1587	16
Gyula Paczolay: Hungarian North-Csángó Proverbs and Phrases, Collected by Yrjö Wichmann in 1906–1907	31
Loránd Rigán: Applied Hermeneutics in Schleiermacher's Translation of Plato's Works	60
Ferenc Boné: Exhaustive Literary Hermeneutics	85
Enikő Albert-Lőrincz: The Awakening of the Feminine Soul	99
Barna Bodó: Responsibility and Law	104

Workshop

Ferenc Pap: Spice and Citrus Goods Trade of Kolozsvár Dwellers (1599–1637).....	138
Deodath Zuh: The Genitive and the Privacy	152
Izabella Horváth: Cognition and Conveying in Ecclesiastic Communication.....	168
Anna Keszeg: „Your Archeology is Not Science”	178
Zita Deáky: The Problems of Nursing, Fosterage and Infant Mortality is The Medical History Source (Beginning of the 19 Century)	188
Csilla T. Szabó: Data on the Sense-history of the Word <i>Remek</i> (Masterful)	203

In memoriam

Monody at the Bier of László Mócsy (Ákos Egyed).....	207
Monody at the Bier of István Imreh (Ákos Egyed)	208

Review

András W. Kovács: The Newest Volume of the Transylvanian Document Corpus of the Romanian Academy.....	210
Zsófia Borbála Nagy: A Book on Man, Books, Librariea	211
Judit Pál: On the 1848 Transylvanian Parliament	213
Elek Csetri: Two Works of János Herepei	215
György Feszt: Hungarian Pharmacy History in Transilvania.....	217
Anikó István: Medieval Knowledge and Word View at the End of the 20. Century	219
Annamária Bíró: Philosophic World-histories	222
Vera Tünde Vulkan: On a Volume of Letters Studies.....	223

Society Communications

Ákos Egyed: President's Opening Speech at the 29 March 2003 General Assembly of the Transilvanian Museum Association.....	225
Gábor Sipos: Secretary General's Report.....	228
Assessment of Csaba Várhelyi's Work (Ferenc Makkay).....	233
<i>Our Authors</i>	235

Cuprins

Rácz Tibor Ákos: Primii coloniști maghiari în ținutul Trei Scaune și apărarea frontierelor.....	1
Holler László: „Antiteza” necunoscută și poezia antiiezuitană a lui Baranyai Decsi János din 1587.....	16
Paczolay Gyula: Proverbe și expresii în dialect nord-ceangăiesc, culese în anii 1906–1907 de lingvistul finlandez Yrjö Wichmann.....	31
Rigán Loránd: Aplicarea metodei hermeneutice în experiența traducătoricească a lui Schleiermacher.....	60
Boné Ferenc: Hermeneutică literară exhaustivă.....	85
Albert-Lörincz Enikő: Trezirea spiritului feminin.....	99
Bodó Bama: Responsabilitate și lege.....	104

Atelier

Pap Ferenc: Comerțul cu mirodenii și fructe tropicale al clujenilor în perioada anilor 1599–1637.....	138
Zuh Deodáth: Cazul genitivului cu privațiunea.....	152
Horváth Izabella: Cunoaștere și transmitere de cunoștințe în comunicarea religioasă din secolul al 17-lea, în oglinda unei cărți de rugăciuni.....	168
Keszeg Anna: „Arheologia Dumneavoastră nu este știință”.....	178
Deáky Zita: Problema alăptării, a doicilor și a mortalității infantile în documentele medicale din prima parte a secolului 19.....	188
T. Szabó Csilla: Date privind evoluția semantică a cuvântului <i>remek</i> (superb).....	203

In memoriam

Cuvânt de adio la catafalcul lui Mócsy László (Egyed Ákos).....	207
Cuvânt de adio la catafalcul lui Imreh István (Egyed Ákos).....	208

Recenzii

W. Kovács András: Un nou volum al corpului de acte și documente privind istoria Transilvaniei, editat de Academia Română.....	210
Nagy Zsófia Borbála: O carte despre om, cărți și bibliotecă.....	211
Pál Judit: Dieta Transilvaniei din 1848.....	213
Csetri Elek: Două lucrări de Herepei János.....	215
Feszt György: Istoria farmaceuticii maghiare din Transilvania.....	217
István Anikó: Cunoaștere și viziune medievală despre lume la sfârșitul secolului 20.....	219
Bíró Annamária: Istorii filozofice ale lumii.....	222
Vulkan Vera Tünde: Despre un volum semnificativ de știința literaturii.....	223

Comunicări ale Societății

Cuvântul de deschidere al președintelui Societății Muzeului Ardelean la adunarea generală din 29 martie 2003.....	225
Raportul secretarului general asupra activității în anul 2002.....	228
Laudația lui Várhelyi Csaba cu ocazia alegerii sale ca membru de onoare a Societății.....	233
Autorii numărului de față.....	235
Contents.....	236

Tartalom

Rác Tibor Ákos: Háromszék első magyar telepesei és a határvédelem.....	1
Holler László: Baranyai Decsi János ismeretlen <i>Antithesise</i> és jezsuitaellenes verse 1587-ből.....	16
Paczolay Gyula: Északi csángómagyar közmondások, kifejezések	31
Rigán Loránd: A hermeneutikai módszer alkalmazása Schleiermacher fordítói tapasztalatában	60
Boné Ferenc: Kimerítő irodalmi hermeneutika	85
Albert-Lőrincz Enikő: A női lélek ébredése.....	99
Bodó Barna: Felelősség és törvény	104

Műhely

Pap Ferenc: A kolozsváriak fűszer- és délgyümölcs-kereskedése (1599–1637).....	138
Zuh Deodáth: A genitivus esete a privációval.....	152
Horváth Izabella: Ismeret és közlés az egyházi kommunikációban egy 17. századi imádságoskönyv tükrében	168
Keszeg Anna: „Az Ön archeológiája nem tudomány”	178
Deáky Zita: A szoptatás, a dajkaság és a csecsemőhalandóság kérdései az orvostörténeti forrásokban (19. század első fele)	188
T. Szabó Csilla: Adatok a <i>remek</i> szó jelentéstörténetéhez	203

In memoriam

Gyászbeszéd Mócsy László ravatalánál (Egyed Ákos).....	207
Gyászbeszéd Imreh István ravatalánál (Egyed Ákos).....	208

Szemle

W. Kovács András: A Román Akadémia erdélyi oklevélkorpuszának legújabb kötete	210
Nagy Zsófia Borbála: Könyv az emberről, könyvről, könyvtárról	211
Pál Judit: Az 1848-as erdélyi országgyűlésről	213
Csetri Elek: Herepei János két munkája.....	215
Feszt György: Erdélyi magyar gyógyszerészettörténet	217
István Anikó: Középkori tudás, világlátás a 20. század végén.....	219
Bíró Annamária: Filozofikus világtörténetek.....	222
Vulkan Vera Tünde: Egy irodalomtudományi tanulmánykötetről	223

Egyesületi közlemények

Egyed Ákos elnöki megnyitója az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2003. március 29-i közgyűlésén	225
Főtítkári jelentés az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2002. évi munkájáról.....	228
Várhelyi Csaba tiszteleti taggá választása. Makkay Ferenc laudációja.....	233
<i>Számunk szerzői</i>	235
<i>Contents</i>	236
<i>Cuprins</i>	237